

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Romská ghetta v České republice

Roma ghetto in the Czech republic

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Petr Sak, CSc.

Autor:

Veronika Reichová

Praha 2016

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat zejména vedoucímu mé bakalářské práce docentu PhDr. Petrovi Sakovi, Csc., který mi během zpracovávání této práce byl po celou dobu velmi nápomocen. Rovněž bych také chtěla poděkovat celé své rodině za její podporu během mého studia, která pro mne byla velmi důležitá a v neposlední řadě i svým kolegům.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Romská ghetta v České republice“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Jméno autora: Veronika Reichová

(podpis autora)

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o problému romských ghett v České republice a jevů souvisejících. Jedná se o dlouhodobý problém, přetrvávající však až do dnešní doby. K jeho řešení je zapotřebí déletrvající a ekonomicky náročný proces, zahrnující součinnost všech zainteresovaných subjektů. Jedná se o společný problém státu, krajů, samosprávy obcí, podnikatelských subjektů, nevládních i vládních neziskových organizací na straně jedné a obyvatel ghett samotných, na straně druhé. Cílem je navržení principů spolupráce a opatření takovým směrem, aby postupně byly snižovány negativní dopady související s ghetty, případně aby, se z nich postupem času staly alespoň běžné bezproblémové čtvrti.

Annotation

This baccalaureate is about Roma ghetto in the Czech Republic and the consequences thereof. This is an ancient problem which has resurfacing once again recently. Many time and money and the cooperation of many parties will be required to improve the situation. These parties include The Central Government, Provincial and Municipal Authorities, Local Businesses, Non Profit Organizations, and Local Residents. The baccalaureate is a suggested roadmap for the cooperation of all relevant parties in order to diminish this ghettoization as much as possible.

Klíčová slova

Ghetto, chudinská čtvrť, segregace, diskriminace, romská komunita, sociální propad, sociální exkluze (vyloučení), etnikum, chudoba, rasismus

Keywords

Ghetto, slum, segregation, discrimination, Romas community, social throughs, social excluding, ethnics, poverty, racism

OBSAH:

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 PŘÍSTUPY KE STUDIU A VYMEZENÍ POJMŮ	9
1.1. Základní pojmy	9
2 GHETTA NA NAŠEM ÚZEMÍ V NOVODOBÉ HISTORII.....	12
3 POČÁTKY NOVODOBÉ GHETTIZACE MĚST A OBCÍ	14
3.1 Vývoj od 19. století do 90. let 20. století	14
3.2. Konečné řešení	18
3.2.1 Lokality hrůzy	19
3.3 Charakteristika současného ghetta	22
3.3.1 Hlavní znaky.....	23
3.4 Hlavní příčiny vzniku ghett.....	23
3.5 Typické problémové jevy současného ghetta	25
3.5.1 Prostorové vyloučení	25
3.5.2 Sociální vyloučení	26
3.5.3 Chudoba.....	27
3.5.4 Lichva	27
3.6 Nazírání společnosti na komunitu v ghettu	29
4 PROBLEMATICKÉ LOKALITY NA ÚZEMÍ ČR.....	30
5 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE a další programy pomoci	35
5.1 Další projekty	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
1 METODIKA PROVÁDĚNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
1.1 Cíle šetření	38
1.2 Uspořádání šetření.....	39
1.3 Zvolené metody.....	39

1.3.1 Metody používané při průzkumu veřejného mínění.....	39
1.3.2 Metody zvolené pro šetření mezi Romy.....	40
2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	41
2.1 Interpretace výsledků z dotazníku.....	55
3 ROZHOVORY S MINORITNÍ SPOLEČNOSTÍ.....	57
3.1 Interpretace výsledků z rozhovorů.....	70
ZÁVĚR.....	73
Seznam použité literatury	73

ÚVOD

Jako téma pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila romská ghetta v České republice, jev, který si zejména v poslední době neustále získává více pozornosti veřejnosti a to jak laické, tak odborné.

Téma romská ghetta, ač to tak na první pohled není zřejmé, se dotýká nás všech, neboť nelze se zavřenýma očima tvrdit, že to není naše starost, ale starost těch druhých, těch v ghettech. Je třeba se zamyslet nad tím, proč vůbec tyto nevábivé lokality vznikly a zda to nebyla nepřímou třeba i trochu naše vina, že jsme celou situaci nechali zajít tak daleko. Dále je třeba zjistit, co můžeme udělat (a dělat bychom rozhodně něco měli) pro to, aby již pokud možno nové další lokality nevznikaly a v těch stávajících se situace stabilizovala a začala měnit k lepšímu. Je to rozhodně úkol nelehký. V žádném případě se nejedná o krátkodobý cíl či jednoduchá řešení. I z pohledu financí je tento problém značně náročný a celospolečenský. Pokud se podaří provázat spolupráci všech zainteresovaných složek, ministerstev, neziskových organizací, lze v budoucnu dosáhnout toho, abychom zmírnili dopady tohoto jevu, který je značně deprimující a frustrující pro obě zúčastněné strany.

Navíc je potřeba vidět tento problém i z jiného úhlu a to, že by se nastalá situace zcela vymkla kontrole. Následně by mohly vzniknout sociální nepokoje, a odtud je jen krůček k událostem, které se v minulosti několikrát opakovaly, a které nikdo ze současné společnosti nechce znovu zažít.

Cílem této práce je tedy zhodnotit příčiny vzniku ghett v současné společnosti a navrhnout alespoň nějaká opatření, která by mohla v budoucnu přispět k co největšímu narovnání a zmenšení sociálních rozdílů mezi obyvatelstvem těchto ghett a ostatními částmi regionu, v němž se nachází.

Teoretická část práce se zabývá vymezením pojmů z oblasti romských ghett, nazírání majoritní společnosti na minoritní společnost a obecně rozebírá vývoj nejenom romských ghett v České Republice.

Praktická část sleduje jednak vztah majority k minoritě a pak také názory lidí, žijících v ghettu, na život zde a na majoritu. Zabývá se vlivem stáří a velikostí romského ghetta na tyto

vztahy, hledá příčinu, proč minorita více disponuje k pobírání sociálních dávek a proč je u minority mnohem větší nezaměstnanost než u majoritní společnosti.

V praktické části jsem vybrala jako výzkumnou metodu dotazování technikou dotazníku, kde se zaměřím na pohled majoritní společnosti na problematiku ghett. A dále dotazování technikou nestandardizovaného rozhovoru pro poznávání minority.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘÍSTUPY KE STUDIU A VYMEZENÍ POJMŮ

Při zpracovávání zvoleného tématu jsem vycházela především z odborné literatury publikované v dostupných pramenech, které se váží k problematice ghett a k postižení příčin jejich vzniku. V současné době není k dispozici komplexnější pojednání o tomto jevu, proto jsem také využívala výsledky výzkumů vládních orgánů i nevládních neziskových organizací, jejichž empirické poznatky z terénu dotvářejí zkoumanou problematiku.

Každá práce, která se zabývá odborným tématem, obsahuje určité specifické pojmy a názvosloví. Z těchto důvodů je vhodné hned na začátku takovéto práce vymezit základní pojmy, o které se tato práce opírá a které se v textu nejčastěji vyskytují.

1.1. Základní pojmy

Ghetto – slovo pochází z italštiny, používá se zhruba od 16. století, vzniklo z názvu první segregované čtvrti, zřízené pro Židy v Benátkách roku 1516, kdy židovské obyvatelstvo žijící v Benátkách mohlo obývat pouze část města takto oddělenou. Tato část města se nazývala „Geto nuovo“(Nová slévárna) - odtud slovo ghetto.

Existuje několik rozdílných, avšak jen částečně či nepatrně se lišících, definic termínu ghetto. V současné době jedna z nejužívanějších forem definice je označení pro *místo, kde žije etnická, kulturní, náboženská či sociální skupina obyvatel izolovaně od majoritní společnosti*. Další často užívaná definice je *prostorově vymezená část urbanistických celků, kde jsou koncentrováni lidé jednoho etnika, rasy, sociálního postavení nebo kulturní či náboženské příslušnosti*.

Separace v těchto ghettech již není dána státními nařízeními a obyvatelům ghett není fyzicky bráněno je opouštět, neboť by to odporovalo právnímu řádu. Hranice mezi majoritou a skupinou v ghettech je spíše strukturní a symbolická: roste z neochoty majoritní společnosti přijmout danou skupinu s jejími specifiky, obyvatelé ghett se zase cítí bezpečněji ve své vlastní

izolaci, v systému svých srozumitelných hodnot, norem a vzorců chování, jež jsou ve vnějším prostředí pro ně příčinou dezorientace či konfliktu.¹

Ghetto jako takové nikdy nebylo a ani nemůže být ve vlastním slova smyslu ničím pozitivním, neboť vždy s sebou takováto lokalita přinášela spoustu problémů a negativních dopadů. Na přelomu 30. a 40. let 20. století, v období nacistického Německa však slovo ghetto získalo nový, do té doby nepoznaný rozměr, jako symbol něčeho, co v moderní historii do této doby nemělo srovnání. Přestože se jednalo vzhledem k předchozí historii tohoto fenoménu k poměrně velmi krátkému časovému období, způsob, jak tato ghetta vznikala a zejména účel, za jakým byla zřizována a k podmínkám v nich panujícím, se jedná o kapitolu dějin, která by neměla být nikdy zapomenuta, ale neustále připomínána novým generacím jako výstražné memento.

Etnikum –(z řeckého ethnos, tj. lid) pojem etnikum se užívá k *členění lidstva na skupiny pomocí kulturně vyjádřených totožností a odlišností jejich členů*. Etnikum či etnická skupina od 70. let 20. století nahrazuje termín „kmen“. Etnicitu lze určovat jak podle zjevných komponentů (jazyk, rasa, kultura, sociální struktura), tak podle subjektivních (etnická identita). Na základě etnicity se *členové etnické skupiny buď sami vědomě odlišují od členů jiných etnických skupin, nebo jsou jako odlišní identifikováni*. Historicky dochází k procesu vydělování etnických skupin – **etnogenezi**, *nebo naopak k asimilaci v důsledku vzájemných a trvalých kulturních kontaktů odlišných etnických skupin*. V moderní společnosti jsou tyto procesy vyvolány především industrializací, urbanizací a migrací. Stát je do značné míry mocenským monopoem dominantní skupiny definované jako národ.

Problémem se pak stává vztah mezi etnickými skupinami a státem, který může být symbiotický, ale rovněž tak i konfliktní. Členové etnických skupin mohou být na základě etnické příslušnosti vylučováni z okolní společnosti. Jsou tak nedobrovolně omezováni a znevýhodněni v dělbě práce, přístupu ke vzdělání, moci a bohatství oproti dominantnímu etniku (národu)²

¹ I. M., Mikuš. *Projekt Varianty. Praha : Člověk v tísni , 2002.*

² M., Tošner. *Podpora sociálně integračních politik a služeb. Člověk v tísni. 2002.*

Sociální exkluze (vyloučení) – tento pojem má své kořeny ve Francii 70. let 20. století, kde se lidé žijící v chudobě označovali jako *les exclus*, a kdy začal být používán pro vyjádření *specifické situace určitých skupin obyvatelstva, žijících na okraji společnosti, které jsou odříznuty jak od pracovních příležitostí na jedné straně, tak od systému záchranné sítě státní sociální podpory na straně druhé*. Projevem sociálního vyloučení se tedy stává zejména dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově vyloučených částech obcí a lokalitách (ghettech), všeobecně nízká kvalifikace, špatný zdravotní stav, rozpad rodin. Jako adaptace na podmínky sociálního vyloučení se často v těchto komunitách vytvářejí specifické hodnoty a normy, mezi něž například patří důraz na přítomnost, neschopnost, ale i nechuť plánovat cokoliv do budoucna, pocit beznaděje a bezmoci či přesvědčení, že člověk nemůže nijak ovlivnit svou vlastní sociální situaci.³

³ **P., Navrátil.** *Romové v české společnosti.* Praha : Portál, 2003. ISBN: 80-7178-741-8.

2 GHETTA NA NAŠEM ÚZEMÍ V NOVODOBÉ HISTORII

Transformační změny na počátku 90. let v České republice způsobily, že se poměrně homogenní společnost z období socialismu začala všestranně diferencovat. Jednalo se o změny politické, kulturní a ekonomické, o změnu myšlení, to vše začalo měnit tvář naší společnosti. Rostoucí příjmová rozdílnost a situace na trhu práce a trhu s nemovitostmi se odrazily v rozdílných požadavcích a možnostech různých skupin populace ve vztahu k bydlení co se týče lokalit a kvality obydlí. Rychle se zvyšující příjmová diferenciaci, transformace systému bydlení a rostoucí vliv realitního trhu na různorodost nabídky bydlení, lze považovat za hlavní příčiny rostoucí prostorové diferenciaci v našich městech.⁴

Zejména v souvislosti s romskou populací v ČR se v posledních několika letech začalo používat termínu sociální vyloučení. Sociálně vyloučené společenství může čítat jen několik rodin či lidí, žijících v jednom domě, ale může také zabírat celou jednu městskou čtvrť se stovkami obyvatel. Sociálně vyloučená lokalita může být ve středu města, na jeho okraji, nebo dokonce úplně mimo obec, oddělená od života obce a pozornosti jejích obyvatel. Jestliže se sociální vyloučení projevuje i prostorovou (rezidenční) segregací, mluvíme o vzniku ghett, ghettizaci. Tyto lokality mohou vzniknout spontánně – tím, že lidé, kteří nemají vzhledem ke svým příjmům možnost bydlet ve standardním bytě, berou zavděk malometrážními městskými byty se společnými koupelnami či záchody nebo v důsledku politiky obce, která se rozhodne vyčlenit nějakou lokalitu pro „neplatiče nájemného“. Chudoba sama o sobě sice není definičním znakem ghetta, předpokladem jeho existence je nedobrovolné vyloučení na základě sociokulturních charakteristik jedinců, ale v našich novodobých podmínkách je ghettizace povětšinou svázána i se špatnou socio-ekonomickou situací vyloučených.

Pro státní správu představují takové enklávy především zdroj problémů – jejich obyvatelé neplatí řádně nájem, spotřebu elektřiny, plynu, vody, pokud některé z těchto rodin distributor ukončí dodávky energií, tito se často napojí tzv. „načerno“ na rozvody svých sousedů. Na ulicích, dvorech, vnitroblocích, ale i samotných domech se válí odpadky, nejsou dodržována žádná ani základní hygienická pravidla. Byty jsou užívány mnohačetnými domácnostmi, jsou přeplněné, za krátkou dobu dochází k jejich devastaci.

Obyvatelé těchto lokalit nepracují, jejich děti chodí (když už) většinou do zvláštních škol a mají špatnou docházku. Starší děti tvoří party, ve kterých tráví čas aktivitami, pohybovými

⁴ *Prevence prostorové segregace. Sýkora L., Temelová J. Praha : Univerzita Karlova, 2005.*

se často na hranici zákona. Občas to přeroste do jakýchsi gangů, které nezřídka terorizují své okolí.

Ve zvýšené míře se vyskytuje prostituce, alkoholismus, užívání drog, gamblerství a zejména lichva.

Příslušníci majoritní společnosti vidí v takových lokalitách často Romy, proto dochází k závěru, že právě Romové mají k takovému životu zvláštní kulturně dané a výchovou předurčené předpoklady. Alternativní systém hodnot, který se vytváří v podmínkách dlouhodobé chudoby, však není charakteristický pro „romské etnikum“ jako takové, ale je společný všem lidem na celém světě, kteří se ocitli v podobné situaci. Rozhodně proto není výjimkou, že v takovýchto lokalitách žijí též příslušníci majoritní populace. Tito se rovněž dostávají do pasti chudoby, ze které nemají možnost úniku, protože jim chybí vzdělání, kvalifikace a sociální a komunikační dovednosti. Reagují na situaci, ve které žijí, a to tím, že si vytvářejí vlastní adaptační vzorce (například rezignují na dosažení vzdělání a úspěch ve „většinové“ společnosti). Tyto vzorce jsou důležitější než (navíc pouze předpokládaná) „romská mentalita“.⁵

Soužití obyvatelstva různých etnických a kulturních východisek v rámci lokálních společenství nepředstavuje ani na počátku 21. století bezproblémovou záležitost. Konkrétní situace v konkrétním prostředí může být ovlivňována řadou faktorů – od reálných a objektivně existujících přes stereotypní a podmíněné předsudky až po faktory individuální, subjektivní či zcela iracionální.⁶

⁵ **Budilová L., Hirt T. a kol.** *Policista v multikulturním prostředí, Praha : Člověk v tísní, 2005.*

⁶ **Bittnerová D., Moravcová M.** *Etnické komunity v české společnosti. Praha, 2008. ISBN: 80903086-7-8.*

3 POČÁTKY NOVODOBÉ GHETTIZACE MĚST A OBCÍ

3.1 Vývoj od 19. století do 90. let 20. století

Aby bylo možné objektivně posoudit příčiny počátku vzniku prvních ghett na území ČR, je třeba uvést některá zásadní fakta z novodobé historie. Na konci 19. století směřovala politika tehdejšího mocnářství k postihu potulných Cikánů. Byl např. Vydán výnos českého místodržitelství č. 86284 ze dne 21.9.1888 proti potulným Cikánům.⁷ Ten nařizoval zadržovat a vyhošťovat Romy cizí státní příslušnosti a zatýkat, trestat a odstrkovat kočující a potulné romské skupiny do jejich domovských obcí. V roce 1900 výnosem ministerstva vnitra ve Vídni bylo vydáno doporučení, aby obce, kde mají Romové domovské právo, „učinily přítrž jejich kočovnému životu“.

Dospělí měli být použiti na práce prospěšné pro obec, za to měli být ubytováni v tzv. „obecních pastouškách“ (předchůdce dnešních „holobytů“). V letech 1909-1910 byl proveden českým a moravským statistickým úřadem první Rozbor evidencí Romů. Bylo zjištěno, že Romové se usídlili v Čechách a na Moravě ve 134 obcích, ve Slezsku v 11 obcích. Jejich tradiční živnosti byla vytlačena příležitostnou prací, často i žebrotou, polním pychem a jinými závadovými aktivitami. Politika státu a jeho institucí, ovlivněnými osvícenstvím, upřednostňovala základní princip - včlenění Romů do společnosti a jejich trvalé usídlení na jednom místě.⁸

Na počátku vzniku samostatné ČR po roce 1918, procházeli Romové složitým sociálně diferenciačním procesem. Se ztrátou ekonomického opodstatnění svého pohyblivého způsobu života, se počali usazovat v jednom místě, přitom se rezidenčně, profesně i společensky zařazovali mezi nejnižší sociální vrstvy majoritní společnosti. Jako relativně nový jev vykryštoval problém obecních chudých – nezaměstnaných a nezaměstnatelných Romů. Jednalo se především o problém východního Slovenska. Ekonomická, sociální a kulturní zaostalost s sebou přinášela řadu společenských a právních důsledků. Až do roku 1927 platil Výnos ministra vnitra O kočovných cikánech z roku 1888, předpis, který vycházel zejména z

⁷ C., Nečas. *Historický kalendář - Dějiny českých romů v datech*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008. ISBN: 978-80-244-1747-9.

⁸ J., Gjuríčová. *Na okraji - Romové jako oběť státní politiky*. Praha : Themis, 1999.

předpokladu, že vyřeší-li se nežádoucí kočovný způsob života Romů, budou zároveň vyřešeny i jejich sociální problémy.

Na přelomu let 1926-1927 došlo vlivem zvýšené kriminality tohoto etnika k podstatnému zhoršení postojů majoritní společnosti vůči Romům, na základě čehož byla urychleně přijata nová právní norma. Zákon č. 117/1927 Sb. O potulných Cikánech, vyjadřoval nejen distancující se postoj české společnosti vůči Romům, ale i politické bezprávi a diskriminaci. Romové byli stigmatizováni jako asociální skupina, proti níž bylo možné a žádoucí používat násilné prostředky. Následně bylo vydáno vládní nařízení č. 28/1928 k provádění soupisu a evidenci cikánů a k vydávání tzv. cikánských legitimací a kočovných listů

Obě tyto normy se dostaly některými svými ustanoveními do rozporu s ústavně zaručenou rovnoprávností občanů.⁹

Represivní protiromské aktivity vyústily po nástupu nacistů k moci a zřízení Protektorátu. Dne 30.11.1939 byl vydán Výnos protektorátního ministerstva vnitra, podle kterého se všichni Cikáni museli do dvou měsíců trvale usadit a zanechat kočovného způsobu života. 13.2.1940 bylo dalším výnosem téhož ministerstva nařízeno důsledné zajištění tzv. „usazovací akce“ a následnou důslednou kontrolu tohoto nařízení.¹⁰ Následovalo smutné období pro romské etnikum, svými osudy ne nepodobnými židovskému obyvatelstvu na území Protektorátu. Byly postupně zřizovány kárné, pracovní rodinné tábory pro „asociály, cikány, cikánské míšence a osoby potulující se po cikánském způsobu, tyto vyloučit ze společnosti a vychovat je k pořádku a kázni.“¹¹

Druhá světová válka změnila natrvalo sub-etnické složení romského etnika v Československu, zejména v českých zemích, kde téměř vymazala celou jednu větev, přinesla rozvrat vnitřní struktury a prohloubení sociální a kulturní zaostalosti.

Administrativní a represivní zásahy tak legalizovaly omezení osobních svobod „společensky méněcenných“ Romů, stejně jako jejich izolaci od ostatního obyvatelstva. Po skončení války žilo přeživší romské obyvatelstvo zejména na Slovensku v osadách v naprosto primitivních podmínkách, vzdálených i několik kilometrů od vesnic. Panovala zde hrozná bída, negramotnost, nezaměstnanost. Tisíce obyvatel těchto lokalit se rozhodlo navrátit ke

⁹ C., Nečas. Romové v České republice včera a dnes, str. 51-61, Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. ISBN: 80-2440497-4.

¹⁰ E., Davidová. Romano Drom 1945 - 1990., str.52, Olomouc : autor neznámý, 1995. ISBN: 80-902260-8-6.

¹¹ J., Kadeřábková. Možnosti pracovních příležitostí a socioprofesionální struktura ve vybraných okresech ČR. Str.52-53, Praha : autor neznámý, 1997. ISBN: 80-902439-0-8.

kočovnému způsobu života. Poválečná státní administrativa se pokusila situaci vyřešit na základě prvorepublikového zákona č. 117/1927 Sb. a regulovat veškerý pohyb romského obyvatelstva. Nejdůležitější problémy související se sociální bídou a kulturní zaostalostí obyvatel tak zůstaly nadále nevyřešeny.¹²

Problémy se začaly postupně samy řešit tím, že Romové odcházeli převážně ze zaostalého východu do českých zemí. Zde v rámci tzv. „Programu odstraňování válečných pozůstatků“ vznikaly najednou tisíce pracovních příležitostí s poměrně vysokým výdělkem, kdy si mohli pohodlně vydělat na svou obživu. Původním a ze sociologického hlediska zcela novým jevem tak byla překotná urbanizace romského obyvatelstva v Čechách.¹³

K pomigračním tendencím následně přispěla i kolektivizace zemědělství, kdy zcela zanikla možnost sezonního zaměstnávání, z nichž většina romských rodin (zejména na Slovensku a Moravě) žila celý rok.

Po tzv. „Vítězném únoru“ a nástupu KSČ k moci v roce 1948 lze toto období charakterizovat jako poznamenané hledáním cest ke společnému soužití – k reálnému zrovnoprávnění a k toleranci na straně jedné a ke kulturnímu a sociálnímu povznesení na straně druhé. Existence romského etnika v tehdejší ČR přestala být zužována na problémy spojené s potulnými cikány a rozšířila se o širokou problematiku sociální a kulturní retardace v původních sídlech i v nových domovech a o převýchovu ostatního obyvatelstva ke změně postojů k romskému etniku.¹⁴ V roce 1950 toto vyvrcholilo zrušením kontroverzního zákona č. 117/1927 Sb. O potulných cikánech. Spolu s tímto se jako nový úkol objevila tzv. „likvidace cikánských osad“ a „rozptyl“ jejich obyvatel mezi ostatní. V roce 1958 došlo k formulaci nové politické linie řešení cikánské otázky, jejímž vyvrcholem bylo přijetí zákona č. 74/1958 Sb. O trvalém usídlení kočujících osob.

Tento definoval „kočující osobu“ takto: „*Kočovný způsob života vede ten, kdo se ve skupinách nebo jednotlivě toulá z místa na místo a vyhýbá se poctivé práci anebo se živí nekalým způsobem, a to i tehdy, když je v některé obci hlášený k trvalému pobytu*“.¹⁵

Na tento zákon navazoval komplexní program k „odstranění projevů faktické zaostalosti způsobu života“, což měl být vlastně asimilační proces. Romové nebyli považováni za svébytný

¹² P., Víšek. *Romové ve městě*. Str.56, Praha : Socioklub, 2002. ISBN: 80-86484-01-7.

¹³ Hirt Tomáš, Jakoubek Marek. www.ceskaghetta.cz. *Romové: kulturologické etudy*. [Online] 2004. [Citace: 2. Únor 2014.] www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm#coje.

¹⁴ L., Radostný. *Faktory sociálního vyloučení*. Str.151-159, Praha : Univerzita Karlova, 2005.

¹⁵ P., Niederle. *Zadlužení: sociální dávky a sociální práce*. Str.197, Praha : Socioklub, 2002.

národ, ale za sociálně slabou skupinu a tak byla také řešena jejich situace. Patřila sem zejména snaha o administrativní rozptýlení Romů mezi ostatní obyvatelstvo, zejména do míst s koncentrací průmyslu, což fakticky vyústilo ve vznik prvních ghett (i když tehdy nebylo možné tyto lokality takto nazývat) na území dnešní ČR. Je třeba si uvědomit, že osady (zejména na Východní Slovensko), z nichž někteří Romové přicházeli, neměly třeba ani přístupové cesty, postrádaly zdroje pitné vody, kanalizaci a neměli ani elektřinu.

Doplnění osídlení českého pohraničí a obnova válkou narušeného hospodářství, stejně jako pozdější industrializace nabízely v případě romské populace řešení jejich kategoriálních problémů, zejména pracovních a bytových. Pracovní povinnost zaručovala všem jistotu zaměstnání. Za těchto okolností Romům mohl připadat třeba Most, Ostrava nebo Ústí nad Labem jako vysněný cíl, kde mohli získat stálejší, byť podřadnější a často těžkou práci, která byla v řadě případů ale velmi dobře placena, lepší bydlení, byť jen ve staré zástavbě s byty nejnižší kategorie, jakož i podstatně dokonalejší občanskou vybavenost s určitou komunální hygienou a i možnosti společenského vyžití.

Z této doby se lze setkat s mnohými romskými rodinami, které několikrát změnily místo svého pobytu, i když ne vždy to bylo z vlastní vůle.¹⁶

Toto tzv. „sociální inženýrství“ v některých obdobích nabývajících konkrétnějších až represivnějších obrysů, vyvolalo řadu desetiletí trvající migraci Romů ze Slovenska do Čech a na Moravu.

Přes snahu některých Romů, nezískali Romové za minulého režimu nikdy status národnosti nebo národa. Sčítání lidu v březnu 1991 mělo tuto situaci napravit. V tehdy ještě nerozděleném Československu bylo odhadováno, že zde žije přibližně 800.000 příslušníků romského obyvatelstva. Během sčítání příslušnost k této národnosti deklarovalo jen cca 32.900 obyvatel. Ve statistických údajích o národnosti však byly tyto osoby označeny jako samostatná etnická jednotka,

¹⁶ J., *Mišurec*. *Sociální bydlení = nulová státní politika*. Str.17-27, Jekhetane. 2007

po šedesáti letech de facto tedy byli Romové v našich podmínkách uznáni státní správou jako národ.¹⁷

3.2. Konečné řešení

Tuto podkapitolu věnuji též historii ghatt, nicméně zde se chci zaměřit na ghetta určená nejen pro Romy, ale též Židy a jiná etnika, ve světovém měřítku. Myslím, že je to nedílnou součástí tohoto tématu.

Ve druhé polovině roku 1941 vstoupilo konečné řešení,¹⁸ jak byl eufemisticky nacisty nazýván program likvidace evropských židů, do závěrečné fáze. Započala jejich masová likvidace nejprve na okupovaných územích tehdejšího Sovětského svazu. Koordinátorem této zvrácené myšlenky se stal vedoucí RSHA (Hlavní úřad říšské bezpečnosti) Reinhardt Heydrich, který byl tímto úkolem oficiálně pověřen dne 31.7.1941 od předsedy Ministerské rady obrany nacistického Německa Hermanna Göringa. Faktickým vykonavatelem a otcem této myšlenky byl nechvalně proslulý Adolf Eichmann, vedoucí tzv. oddělení IV B4 (Judenreferat) na velitelství RSHA.

Na osobní příkaz Adolfa Hitlera mělo být Židů zbaveno nejprve Německo, Rakousko a protektorát Čechy a Morava. Teprve poté měla následovat tzv. Nová východní území (Polsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Bělorusko, Ukrajina). Vlastním vykonáním tohoto zvěrstva byly pověřeny nechvalně známé složky Waffen SS¹⁹ Dne 27.9.1941 nastoupil do funkce zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava R. Heydrich, což s sebou přineslo i vystupňování protizidovských opatření a urychlení příprav na tzv. konečné řešení.

Na poradě ze dne 10.10.1941 bylo rozhodnuto, že několik tisíc Židů z protektorátu bude deportováno do zřízených ghatt v Lodži (Polsko), Varšavě (Polsko) a Minsku (Bělorusko). Dále bylo rozhodnuto o zřízení soustředovacího ghatta také na českém území. Jako nejvhodnější místo byl vybrán objekt vojenské pevnosti a přilehlých čtvrtí ve městě Terezín. V

¹⁷ Musil P., Maur E. Zrod velkoměsta. Str.46-47, Praha : autor neznámý, 2002.

¹⁸ Doplnění ze 14.11.1935 Norimberských zákonů o ustanovení týkající se židovského obyvatelstva. Jednalo se v podstatě o jejich vyloučení ze společnosti a počátek pronásledování.

¹⁹ Schutzstaffel, elitní jednotky složené prvoplánově z čistých árijců, odlišovaly se černou uniformou a prosluly svou krutostí páchanou zejména na civilním obyvatelstvu a v koncentračních táborech. Odsouzeny Norimberským procesem 1946 jako zločinecká organizace.

obci, kde žilo v té době cca 3500 obyvatel a zhruba stejný počet vojenské posádky, mělo být najednou umístěno 50 až 60 000 židovských obyvatel.²⁰

Do příprav na výstavbu byla nucena se zapojit i Židovská náboženská obec v Praze. Záměrně byla v jejich řadách šířena dezinformace o tom, že ghetto Terezín bude samosprávným územím, kde Židé budou moci v klidu přežívat, aniž by jim bylo činěno jakékoliv příkoří. Měl tak být mezi budoucími oběťmi genocidy udržen klid a získán čas pro jejich postupnou a plánovitou likvidaci.

3.2.1 Lokality hrůzy

Terezínské ghetto - dne 30.11.1941 byl vypraven první transport do tohoto ghetta. Židovské obyvatelstvo se po obdržení obsílky muselo shromáždit na k tomu určených místech (např. v Praze areál nynějšího výstaviště Holešovice).

Před nástupem do transportu museli Židé odevzdat veškerý svůj majetek, s sebou si mohli vzít zavazadlo o max. hmotnosti 50 kg. Po transportu do Terezína byli Židé umisťováni na hromadné ubikace v těch nejprimitivnějších podmínkách. Nejprve byly celé rodiny umisťovány společně, časem ale došlo k separaci na mužskou a ženskou část, což vystupňovalo již tak značný psychický tlak na zde žijící obyvatele.²¹

Veškerou činnost v ghettu řídila táborová komandatura SS v čele s táborovým velitelem, zde působil mj. proslulý SS-Obersturmführer Karl Rahm.²² Tito podléhali Úřadu pro uspořádání židovské otázky v Protektorátu Čechy a Morava. Jako i v dalších ghettech, byla v Terezíně zřízena tzv. židovská samospráva. V čele stál židovský starší (Judenältester), poradním orgánem byla rada starších (Ältestenrat). Tito fakticky však museli plnit pouze pokyny komandatury SS a měli jen malou šanci nějak ovlivnit život v ghettu k lepšímu.

Příslušníci komandatury týrali vězně zejména psychicky prostřednictvím celého propracovaného systému příkazů a zákazů. V tzv. Malé pevnosti (část celého vojenského opevnění), kde sídlila komandatura tábora a zejména pobočka pražské služebny obávané tajné policie Gestapo (Geheimstaatspolizei) se podmínky života dosti značně lišily od života ve

²⁰ Kárný, M.: „Konečné řešení“-genocida českých židů v německé protektorátní politice, s. 31, Praha 1991

²¹ Materiály židovské obce v Praze, muzeum Holocaustu

²² V roce 1945 odsouzen za zločiny proti lidskosti a oběšen v Litoměřicích

zbytku ghetta. Zde byly podzemní bunkry, kde docházelo i k výslechům a fyzickému mučení, na počátku roku 1942 dokonce ke dvěma hromadným popravám oběšením. V lednu a únoru 1942 došlo v Terezíně ke zřízení tzv. starobního ghetta.²³

Po tzv. konferenci ve Wannsee 20.1.1942, nabralo konečné řešení židovské otázky rychlý spád, na základě tzv. Weisungen (zvláštní nařízení), byli obyvatelé ghetta zařazováni do transportů do koncentračních táborů na východě, což většinou znamenalo pokyn k okamžité popravě vězně poté, co transport dorazil na místo určení.²⁴ Celkem bylo do terezínského ghetta transportováno mezi listopadem 1941 až dubnem 1945 na 140 000 židovských obyvatel. Od 20.4. do 6.5. 1945 k nim přibylo ještě dalších 15 000 příslušníků transportů z ostatních táborů a ghett. Celkem prošlo Terezínem cca 155 000 mužů, žen a dětí. Zhruba 35 000 z nich nalezlo smrt přímo v terezínském ghettu, dalších 83 000 osob zahynulo po deportaci z Terezína v pracovních, vyhlazovacích táborech, během tzv. pochodů smrti.

Lodžské ghetto - Vybudování ghetta v tomto polském městě jihozápadně od Varšavy bylo nacisty zřízeno zcela záměrně, neboť ze zhruba 665 000 obyvatel Lodže, bylo 223 000 Židů a Lodž byla významným polským centrem židovské kultury. Vlastní ghetto bylo zřízeno v únoru 1940 na okraji města v bývalé chudinské čtvrti. Židé z ostatních částí města (celkem se jednalo o 164 000 osob) se museli stěsnat s již původními obyvateli na území zhruba 4 km².²⁵

Dne 30. dubna 1940 bylo území ghetta uzavřeno. V letech 1941 a 1942 bylo do ghetta deportováno dalších 38 500 Židů, převážně z území Říše. V listopadu 1941 sem bylo deportováno rovněž 5 000 Romů z Burgenlandu, ti to byli uvězněni ve zvláštní části ghetta obehnaného navíc ostnatým drátem. Zdejší židovská samospráva usilovala o co největší pracovní produktivitu ghetta, avšak ani to nezabránilo přelidnění a dramatickému zhoršení životních podmínek. Epidemie, nedostatek potravin, zanedbané a nedostatečné hygienické podmínky způsobily, že zhruba 43 500 os zemřelo na následky nemocí, podvýživy a zimy.

Počátkem ledna 1942 byli vězni z Lodže deportováni do nedalekého koncentračního tábora Chelmno, kde byli zabíjeni v pojízdných plynových komorách výfukovými zplodinami. Do září 1942 bylo takto zlikvidováno zhruba 80 000 vězňů, převážně dětí, starých a nemocných osob a všech 5 000 dočasně usídlených Romů. Od září 1942 bylo lodžské ghetto jednou velkou továrnou, kde vězni byli nuceni pracovat ve prospěch průmyslu III. Říše.

²³ www.holocaust.cz/c22/history/jew/czech/terezin/terezin staženo 5.1.2016

²⁴ Šotolová, E.: *Příchod romů do Evropy*, s. 65, in *Romové-reflexe problému*, Praha, 1997

²⁵ *Materiály Židovské obce Praha, muzeum Holocaustu*

Na začátku roku 1944 se nacisté rozhodli ghetto uzavřít. Zbylí vězňové byli v červnu 1944 posláni na smrt do vyhlazovacích táborů Chelmno a Osvětim-Belzec. Do Lodže bylo rovněž z území Protektorátu deportováno 5 000 českých Židů, hrůzy zdejšího ghetta z nich přežilo pouhých 277 osob.²⁶

Varšavské ghetto – na počátku 2. světové války byla Varšava s celkem 375 000 židovskými obyvateli po New Yorku v USA druhým největším židovským centrem na světě. Dne 28.9.1939 došlo ke kapitulaci Varšavy a do města vstoupila německá vojska. Od tohoto okamžiku docházelo ze strany německých okupantů k trvalé diskriminaci Židů. V den výročí židovského svátku Jom Kippur 12. dubna 1940, byli varšavští židé informováni o zřízení ghetta na severním okraji Varšavy. Toto bylo následně obeháno vysokou zdí a od poloviny listopadu 1940 se zde muselo zdržovat veškeré židovské obyvatelstvo. Zvláštností tohoto ghetta bylo, že zde bylo internováno rovněž asi 2000 původně Židů, kteří však předtím konvertovali ke křesťanství. Ani tento krok je však nezachránil před internací v tábore. Tito byli ve zvláštní oddělené části ghetta, kde měli svůj kostel.

Absolutní přeplněnost ghetta, katastrofální hygienické podmínky a hlavně nedostatek potravin vedl ke značné úmrtnosti. Za zdmi ghetta totiž museli zanechat veškerý svůj majetek a vzít si s sebou pouze nejnutnější věci do váhy 50 kg. Velká část obyvatel ghetta byla naprosto bez prostředků a nezřídka doslova umírali hlady. Potravinové příděly ve varšavském ghettu byly totiž stanoveny na zhruba 8% přídělu pro obyvatelstvo německé a cca 25% pro polské obyvatelstvo.

Dne 22.července 1942 započaly deportace obyvatel do vyhlazovacích táborů, zejména Treblinky, Osvětimi a Majdaneku. Následující den spáchal židovský starší a předseda židovské rady Adam Czierniaków sebevraždu, protože odmítl na příkaz nacistů shromáždit každý den 7 000 Židů (včetně malých dětí) k deportaci na smrt. Tato deportace však přesto probíhala a to občas i dosti brutálním způsobem. Na základě těchto skutečností vznikla tajná organizace Żidowska organizacja bojowa, která se připravovala na ozbrojený odpor proti nacistům.²⁷

²⁶ *Materiály Židovské obce Praha*

²⁷ *Kárný, M.: Konečné řešení-genocida českých židů v německé protektorátní politice, s. 91, Praha, 1991*

Ozbrojený odpor, s cílem zamezit dalším deportacím vypukl 18. ledna 1943. Na základě toho Němci na čas deportace skutečně zastavili, v ghettu mezitím probíhaly přípravy na tvrdý střet, který se dal očekávat.²⁸ 19. dubna 1943 německé jednotky vstoupily do ghetta, kde vypukly urputné a pro Němce překvapivě tvrdé pouliční boje, během kterých nacisté dům po domu vypalovali a likvidovali a to včetně obyvatelstva. Tyto boje trvaly až do 16. května 1943, kdy bylo ghetto zlikvidováno a všichni židé postříleni, část byla poslána na okamžitou likvidaci do vyhlazovacího tábora Treblinka.

Přesné číslo, kolik zahynulo lidí ve varšavském ghettu a kolik v následných transpotech a vyhlazovacích táborech není známo, jisté ale je, že celkem se oběti tohoto ghetta odhadují na 250 000 osob židovského původu.²⁹

3.3 Charakteristika současného ghetta

A nyní se dostávám k současné podobě a charakteristice ghetta. Je ghetto starý dům za městem, kam se odsouvají tzv. neplatiči?

Nejspíš většina lidí řekne ano. Je starý dům naproti přes ulici obydlený městkou chudinou ghettem? Zejména pokud je takový dům uprostřed ostatní zástavby a obývá ho jen pět rodin?

Ano, pokud jeho obyvatelé jsou například dlouhodobě nezaměstnaní, nejsou zapojeni do sousedských vztahů, pocítují nevraživost okolí či se dokonce dostávají do konfliktů se svým okolím. Jejich životní strategie se zjevně odlišují od strategií zaměstnaných, úspěšných sousedů. Jsou vnímáni jako jednolitá komunita obtížně přizpůsobivých lidí. Takové místo lze považovat za ghetto.

²⁸ Kárný, M.: *Konečné řešení-genocida českých židů v německé protektorátní politice*, s. 94, Praha, 1991

²⁹ *Materiály Židovské obce v Praze*,

3.3.1 Hlavní znaky

Existuje řada ukazatelů, podle nichž lze zjednodušeně popisovat ghetta, zejména se jedná o tyto ukazatele:

Prostorová segregace (nedostupnost infrastruktury, zástavba na kraji měst, ve vybydlených lokalitách či dokonce daleko za městem)

Nekvalitní domy (unimobuňky, chatrče), znečištěné, často bez řádné péče majitele

Nedostupnost zaměstnání a vzdělání (ať už prostorová, či sociální)

Nedostupnost úřadů (objektivní i subjektivní)

Nedostupnost lékařské péče (objektivní i subjektivní)

Špatná až neexistující dopravní obslužnost

Špatné hygienické poměry

Vysoká až úplná nezaměstnanost

Nízká vzdělanost většiny obyvatel

Napětí mezi obyvateli ghetta a okolím

Pokud některá z výše uvedených charakteristik při popisu místa není splněna, neznamená to, že se nejedná o ghetto. Každé místo je specifické, a mnohdy stačí jen některé z uvedených charakteristik, abychom je mohli nazývat ghettem.³⁰

3.4 Hlavní příčiny vzniku ghett

Česká ghetta vznikají v posledních letech při mnoha českých městech, ale také některých obcích. Nejvíce chudinských ghett vyrůstá v chudých regionech v severočeském a severomoravském pohraničí. V Česku však neexistuje kraj, kterému by se tento fenomén „nové chudoby“ vyhnul. Ghetta, která na okrajích českých měst v poslední dekádě vznikají, jsou téměř výhradně důsledkem problému nazývaného „neplatičstvím“. Lidé, kteří přestanou platit nájemné, bývají často vystěhováni do chudinských ghett na základě soudního vystěhování z nájmu. Jindy se obyvatelé domu stěhují proto, že dům v restituci či privatizaci získal majitel, který má s objektem zcela jiné záměry a donutí obyvatele (jednáním, které lze často označit

³⁰ T., Havlín. *Bronx blues. Str.17-33, Nový Prostor. 2009, 322.*

jako trestný čin) k vystěhování. Většinou s nimi sepisovali nové nájemní smlouvy na „dobu určitou“, kterými se de facto zbavovali povinnosti zajistit v případě neprodloužení smlouvy nové náhradní bydlení.

Zejména nájemníci z řad Romů, kteří se neorientovali v právních důsledcích takovýchto změn, na tuto „hru“ nevědomě přistupovali a stali se tak nejsnadnějšími oběťmi takového jednání.³¹

V takovém případě se do ghatt často stěhují i lidé, kteří v tomto domě bydlí a platí nájemné, ale mají stejné znaky jako zdejší neplatiči (často se jedná o Romy) a zároveň mají nízké právní povědomí, takže se nedokáží tlaku na vystěhování ubránit. Dlužníci na nájemném bez nároku na náhradní bydlení, obvykle buď odchází do jiného města či obce za svými rodinami, případně se nelegálně nabourávají do chátrajících domů, někdy zůstávají bez přístřeší. Lidé, kteří mají nárok na náhradní bydlení, často obec nebo přímo majitel domu přesídlí do provizorních obydlí (tzv. Unimo buňky nebo montované tesko domy) nebo do starých a chátrajících domů na okraj měst, či úplně za hranice obce. Často se jedná o tzv. „holobyty“ (nejde o právní termín, je to obecně vžitý název pro ubytování nejnižší kategorie).

Vytěsnění na okraj zakládá podmínky pro vznik chudinského ghetta, které se řídí velmi specifickými pravidly. Například o tom, jak zde bude uklizeno a jaké budou sousedské vztahy, rozhodují ti nejméně adaptabilní a nejagresivnější jedinci. Namísto rozdělení chudého společenství podle osobních schopností jedinců s výhledem na jejich integraci do společnosti naopak v ghettu narůstá společná apatie a neochota měnit svou nevýhodnou životní situaci. Po čase se navíc do ghetta často stahují další chudí obyvatelé, i ti, kteří dříve odešli do jiných měst a obcí.

Záhy se dostavuje efekt pobytu v ghettu: stírání rozdílů mezi jeho obyvateli. Degradují i ti, kteří dosud měli alespoň minimální snahu svoji neutěšenou životní situaci řešit. Život v těchto lokalitách je frustrující. Lidé tu žijí ve stavu celkové letargie, nejsou s to si pomoci vlastními silami, často ani nevědí jak. Volí krátkodobé životní strategie, cílené jen na uspokojení základních potřeb. Nerozumějí společenskému prostředí a společenským normám.

³¹ M., Křížová. *Bude to bolet. Nový Prostor*. 2009, 322.

Žijí v pocitu ohrožení a strachu ze změn a nových věcí. V rámci takových společenství vzniká svět pravidel a hodnot, které jsou daleko od těch většinových.³²

Děti, které v těchto lokalitách vyrůstají, automaticky přejímají uvedené modely jednání a celá situace se tak mezigeneračně dědí. Většina zdejších dětí navštěvuje zvláštní školy. Na vyučování se připravují málo nebo vůbec, volný čas tráví na ulicích, některé do školy ani nechodí. Lidé z ghett postupně přijímají pozici nejhůře postavených lidí ve společnosti, byť většina z nich touží sociální dno opustit. Souvisí to s tím, že pronajímatel – obec často nevypozoruje postupné kroky i dílčí úspěchy jednotlivců (péče o byt a okolí, postupné splácení dluhů, další související kroky jako hledání zaměstnání, bezproblémová docházka dětí do školy, apod.) a nahlíží na lidi v ghettu jako na nerozlišnou skupinu.

Důsledkem je, že ti, kteří dosud nějakou aktivitu vyvíjeli, na ní „de facto“ prodělali, protože jim nepřinesla žádné výhody. Naopak obec nadále rozhoduje o dalších postupech vůči celé skupině, pronajímatel často nepřihlíží k velikosti dluhu ani k důvodu jeho vzniku – zda se jedná o chronické dlužníky, nebo lidi, jimž dluh vznikl v důsledku nenadálého výdaje nebo životní krize.³³

3.5 Typické problémové jevy současného ghetta

3.5.1 Prostorové vyloučení

Dobrovolné bydlení na samotě nebo v domě na okraji města či dokonce za ním lze jistě také nazývat dobrovolnou prostorovou segregací. V případě ghett se jedná zpravidla o prostorové vyloučení vynucené, nechtěné, znevýhodňující jeho obyvatele proti jejich vůli. Lidé z ghett musí kromě své špatné sociální situace, která jim neumožňuje uspět ve společnosti, řešit ještě problém prostorového odloučení. Prostorově vyloučená ghetta mohou být těžko dostupná, chybí i ostatní infrastruktura, plynovod, někdy i přívod teplé vody. Do těchto míst může být ztížený přístup kvůli neexistující veřejné dopravě, nebo je sem vypravováno jen málo spojů, které navíc jezdí jen ve špičce. Obvykle tu nebývají obchody, a pokud ano, mají drahé

³² J., Kodíček. *Reportáž z romského ghetta Chánov*. Praha : Deník - Idnes, 2008.

³³ Ladislav, Toušek. *Kultura chudoby nebo etnický původ?* [Online] 2008. [Citace: 3. Březen 2014.] <http://www.romea.cz/cz/zpravy/kultura-chudoby-nebo-etnicky-puvod>.

zboží. Může tu chybět základní škola, nejsou tu žádné pracovní příležitosti. Je odtud daleko k lékaři i na úřady. Prostorové vyloučení s sebou přináší také nižší kontrolu a míru udržování společných prostor, což vede k další izolaci, uzavírání lidí do svého soukromí. Společná prostranství v ghettech mají jen málokdy určeného správce a jsou přelidněná. Většina lidí tu proto udržuje pořádek jen ve svých bytech a o společné prostory nepečuje.

3.5.2 Sociální vyloučení

Pokud člověk přijde o zaměstnání, ocitne se v krizi, vyhoří, onemocní, stane se obětí trestného činu apod., je nucen zvýšit úsilí, aby se jeho životní situace stabilizovala. Někteří lidé si v takové situaci neobejdou bez cizí pomoci, obrací se pro ni k rodině a nejbližším přátelům nebo k různým institucím. V takové chvíli jsou na jistou dobu vyvázáni z některých společenských struktur.

Lidé, kteří v krizové situaci setrvávají dlouhodobě, se ocitají v ohrožení sociálního vyloučení. Nejohroženější jsou ti, kteří se dostávají do více krizových situací najednou, nebo ti, kteří jednu krizi nedokázali vyřešit a nabalují na sebe další, související problémy. Osoby, které označujeme jako sociálně vyloučené, jsou obvykle náchylné k nezvládnutí krizových situací. Mohou být příliš naivní, špatně vzdělané, neschopné uplatnit se na trhu práce, se špatným rodinným zázemím, lidé z menšin, cizinci, handicapovaní, atd. Někteří jsou v této situaci vlastní vinou, jiní prostě nedokázali uspět v konkurenčním boji o společenské postavení a propadli se na společenské dno navzdory snaze o životní úspěch.

V ghettech žijí zejména lidé, kteří se v krizi (sociálním vyloučení) ocitli již před delší dobou a nejsou s to se z ní vymanit, ale naopak se tato krize prohlubuje a transformuje také do dalších oblastí života.

V sociálním vyloučení dobrovolně zůstává jen nepatrný zlomek lidí. V ghettu nežijí ti, kteří tam žít nemusí.³⁴

³⁴ Navrátil, P. a kol. *Romové v české společnosti*. Praha : Portál, 2003.

3.5.3 Chudoba

Lidi žijící v českých ghettech lze označit jako společenskou chudinu, která má výrazně nižší životní úroveň než většina společnosti. V řadě zemí je tato skupina tvořena příslušníky etnických menšin — na evropském kontinentě zejména přistěhovalci, kteří se do této pozice dostali v důsledku změn v ekonomice (Asiaté v Británii, Turci v Německu), v USA zejména černošským obyvatelstvem. V Česku se někdy mluví o tzv. romských ghettech. Obyvatelstvo ghett přitom není etnicky homogenní a většina Romů v Česku v ghettech nežije. Přesto Romové patří mezi lidi potenciálně více ohrožené sociálním vyloučením. Jsou diskriminováni na trhu práce.

Postindustriální obrat v ekonomice, charakteristický zejména obrovským nárůstem významu služeb, informačních technologií, obchodu a poklesem počtu pracovních míst v průmyslu, z velké části právě tyto lidi z nejnižších vrstev. Nové pracovní příležitosti kladou vyšší nároky na vzdělání, naopak poptávka po nekvalifikovaných pracovních silách klesá.³⁵

3.5.4 Lichva

Lichva, tedy půjčování na vysoký, často až stoprocentní úrok měsíčně, je značně rozšířený fenomén ve všech vyloučených společnostech, která tvoří nejchudší složku společnosti.

Lidé žijící v českých ghettech hospodaří s velmi podprůměrnými měsíčními příjmy. Nejenže nemají žádný větší majetek a úspory, ale jsou existenčně ohroženi každým mimořádným výdajem. Chudí lidé, kteří si nesou nálepku nejhůře postavených členů společnosti, jsou bez zaměstnání a perspektivy, nedosáhnou na jakýkoliv standardní způsob půjčení peněz. Ani nejsou schopni investic, které by v budoucnu zúročily počáteční vložený kapitál.

V rámci relativně uzavřeného ekonomického systému ghett se proto prosazují lichváři, kteří půjčují peníze na vysoký úrok často bez jakékoliv smlouvy. Jsou integrální součástí ghetta, často v něm žijí v sousedství ostatních lidí. Mají podstatně vyšší životní standard, někdy je lze v ghettu rozpoznat podle vnějších znaků (žijí v rekonstruovaném domě, mají automobil, kvalitní oblečení). Většinou se jedná o celé rodiny až klany vyznačující se značnou fyzickou silou, neformální autoritou a mocenským postavením. V některých případech jsou lichváři

³⁵ *Jakoubek M., Poduška I. Romské osady v kulturologické perspektivě. Brno : autor neznámý, 2003.*

dokonce propojení s místní formální mocenskou strukturou. Jejich služby jsou všem lidem v ghettu známe. V Česku existují ghetta, kde klientela lichvářských klanů čítá i polovinu všech obyvatel.

Lichváři tvoří de facto elitu ghetta. Jsou to většinou schopní, ekonomicky uvažující lidé. Využívají toho, že jsou nositeli podobných vnějších znaků, které jim umožňují koexistovat v rámci ghetta a provozovat v něm své nezákonné vyděračské aktivity. Pokud by tito lidé nebyli vytlačeni na okraj společnosti, ale zapojili se do společenských struktur, lze předpokládat, že by v konkurenčním boji na trhu práce obstáli.

Celý systém lichvy je založen na neustálém splácení vysokých úroků, které jsou nastaveny v takové výši, aby je klienti závislí na příjmech ze sociálních dávek nikdy nedokázali splatit. Pokud si půjčíte například pět tisíc, za měsíc musíte vrátit deset. Protože deset tisíc je podstatný díl, někdy dokonce téměř celý váš měsíční příjem, vrátíte sice deset tisíc, ale lichvář vám vzápětí půjčí znovu pět tisíc na živobytí. Stáváte se věčným klientem, který každý měsíc odevzdá polovinu svých příjmů lichváři. V některých místech lze pozorovat, jak lichváři odebírají sociální dávky svým klientům bezprostředně po převzetí peněz na poště. V českých poměrech je však lichva spíše skrytá zrakům veřejnosti a lichváři si pro své úroky chodí přímo do bytů svých klientů.

Vzhledem k velké prostorové i sociální izolaci ghett jsou tato místa daleko více řízena podle neformálních pravidel stanovených zejména lichváři, která jsou odlišná od zákonných norem české společnosti. Represivní složky státu však mají jen velmi málo informací o lichvářských praktikách v ghettech a samy vesměs nevyvíjejí dostatečnou aktivitu k potírání lichvy. Zároveň jim chybí podpora ze strany samotných postižených. Ti se bojí o lichvě veřejně hovořit, čelí totiž výhrůžkám ze strany lichvářů. Ti, kteří se rozhodnou svědčit, bývají lichváři (či najatými „gorilami“) surově psychicky i fyzicky týráni. Lichva je jedním z největších důvodů pro migraci lidí mezi ghetty po Česku. Vysoký a dlouhodobý dluh vedoucí k totální frustraci a zubožení klienta ho donutí pokusit se o útěk z ghetta do jiného, vzdáleného místa. Ti nejdůležitější se pokouší emigrovat do zahraničí.

Od devadesátých let minulého století lze pozorovat sofistikované mutace lichvy. Jedná se například o skupování domů v ghettech v rámci privatizace, po kterém jsou nájemníci - klienti nuceni podepisovat s novým majitelem - lichvářem nové nájemní smlouvy, například na

deset tisíc korun měsíčně za byt 1+1. Často je také v nové nájemní smlouvě uvedena nižší částka - například dva tisíce korun - a zbylých osm tisíc majitel vybírá bez náležité smlouvy.³⁶

3.6 Nazírání společnosti na komunitu v ghettu

Lidé z ghett vypadají na první pohled jako komunita, ve které panují stejné normy, hodnoty a postoje, které jsou odlišné od norem, hodnot a postojů většiny ostatních lidí ve městě. Tento pocit pozorovatele z venku bývá umocněn zejména tehdy, pokud je ghetto osídleno lidmi s nějakým vnějším znakem, který je silně odlišuje. V českých poměrech to platí zejména pro ghetta s převahou romských obyvatel.

Přitom obyvatelé ghett jsou strukturováni stejně nebo dokonce více než ostatní obyvatelstvo ve městě. Také ghetta mají své elity, střední třídu a spodinu.

V ghettech lze pozorovat dva protichůdné jevy. Chudí lidé se obvykle díky nižší schopnosti obstat na trhu práce tolik neorientují na osobní úspěch a útěchu a zázemí nalézají ve společném rodinném životě. (Ani ten ale nebývá harmonický - dlouhodobě nezaměstnaní lidé, bez úspěchů a osobního rozvoje těžko udrží rodinnou harmonii a pohodu.) Při hmotném nedostatku (někdy až boji o přežití) se však lidé snaží sebezáchovně domoci lepšího postavení a větší šance na úspěch na úkor ostatních. Proto zde často panuje vysoká konkurence. Zejména ti, kteří cítí, že patří mezi elity ghetta, se od střední třídy a spodiny v ghettu distancují a snaží se stýkat se spíše s lidmi s vyšším společenským postavením, tj. zejména s lidmi mimo ghetto.

V případě tzv. romských ghett je často považována hmotná nouze a nízké sociální postavení za aspekty tzv. romské kultury. Romskou kulturu lze spíše přirovnat k rodinným tradicím a obyčejům, které jsou každému jednotlivci generačně předávány a později přeměňovány podle aktuálních životních situací a nálad. Tvoří osobitou nadstavbu, originální pohled každé rodiny a člověka na život. V českých poměrech však nevedou k zásadním hodnotovým a názorovým odlišnostem. Základní hodnoty lidí žijících v Česku jsou vesměs obdobné (potřeba hmotného zabezpečení, uspokojivé rodinné zázemí, zdraví, přátelství, slušné zaměstnání, popř. osobní kariéra, kulturní a společenské vyžití, atd.), liší se daleko více podle sociálního postavení a vzdělání než podle etnického původu.³⁷

³⁶ Niederle, P.: *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce*, s.126-140 in Víšek, P.: *Romové ve městě*, Socioklub, Praha, 2002

³⁷ Radostný, L.: *Faktory sociálního vyloučení*, s. 70-77, UK Praha, 2005

4 PROBLEMATICKÉ LOKALITY NA ÚZEMÍ ČR

Jak již bylo zdůrazněno v předchozích kapitolách, ghetta vznikají především na „chudém“ průmyslovém severu, v Čechách však neexistuje kraj, kterému by se tento fenomén „nové chudoby“ vyhnul. V zásadě lze rozdělit enklávy, kde žijí sociálně slabé skupiny do třech typů:

1. Roztroušená chudá obydlí umístěná převážně ve staré chátrající městské zástavbě. V kombinaci s přirozenou migrací tak docházelo k vytvoření koncentrace Romů v určitých městských částech (Praha-Nusle, -Žižkov, -Karlín)

2. Satelitní sídliště na okrajích větších měst, kam bylo uměle sestěhováno větší množství romských rodin a kde se počal projevovat úpadek již za éry socialismu.

Typickým představitelem je Most – sídliště Chánov, vystavěné v roce 1978.

3. Větší koncentrace Romů na periferiích měst, v málo kvalitní zástavbě, zpravidla v dělnických koloniích z minulého století, které však za bývalého režimu ještě neměly charakter slumů (Bedřiška-Mariánské Hory, Prostějov – kolonie U Svaté Anny, Semily – Kolonka).³⁸

Po politických změnách v 90. letech 20. století v důsledku komplexu okolností jako relativní zchudnutí obyvatel, přirozené zvyšování koncentrace demografickým vývojem a zánik státního systému přidělování bytů a v neposlední řadě i na základě zákona č. 40/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství ČR, který svou protiprávností či nedomyšleností postihl tisíce Romů a učinil z nich cizince ve vlastní zemi – kde se však už většina z nich narodila, bez práva na zaměstnání, zřejmě i ubytování a zbavil je práva pobírat jakékoliv sociální dávky,³⁹ se periferní koncentrace začaly na mnoha místech propadat do kategorie periferních slumů a i nově zbudovaná sídliště, jako Chánov v Mostě a Janov v Litvínově, podléhala procesu postupné devastace a úpadku.

V ČR existuje dle sociologické studie spol. Gabal Analysis&Consulting přibližně 310 sociálně vyloučených lokalit, v nichž žije asi 80.000 obyvatel. Nejedná se však jen o Romy, jsou zde i zástupci majoritní společnosti, lidé mající fyzický handicap nebo psychickou poruchu, svobodné matky, odchovanci dětských domovů, osoby propuštěné z výkonu trestu apod..⁴⁰

³⁸ Víšek, P.: *Romové ve městě*, in Baršová, A.: *Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v ČR*, s.3-16, Socioklub, Praha, 2002

³⁹ Davidová, E.: *Romano Drom 1945 -1990*, s. 227, UP Olomouc, 1995

⁴⁰ Mišurec, J.: *Sociální bydlení = nulová státní politika*, s.4, časopis Jekhetane, č.2, Praha, 2007

Není možné obsáhnout a popsat v jedné práci problematické lokality na celém území ČR, lze se ale zaměřit na některé nejznámější případy. Po vstupu ČR do Evropské unie v roce 2004 mohou mnohé společnosti získávat z rozpočtu EU finanční dotace na výstavbu bytů, kanceláří a celých obytných komplexů. Zejména v posledních dvou letech zaznamenal stavební průmysl v Čechách obrovský boom. Dravé developerské firmy usilují o ty nejlukrativnější zakázky i v jinak předtím opomíjených lokalitách. Jsme svědky revitalizací oblastí, které byly pro mnohá města po desítky let jen beznadějným břemenem bez konkrétních cílů.

„Mnohem větším problémem se však pravděpodobně stanou některá sídliště. Paradoxně se jejich stav začne rychle zhoršovat v situaci, kdy se začne zlepšovat bytová situace jednotlivých měst. Nicméně pravděpodobnost vzniku sídlištních slumů je velká, zejména v případech větších celků, dopravně špatně napojených na centra a ve špatném prostředí. Řada sídlišť bude po celá desetiletí velkou starostí měst...“⁴¹ V mnoha případech se proměnil vzhled postkomunistických sídlišť k lepšímu. Například hlavní město Praha, s největším počtem těchto panelových měst, tak díky nadnárodním společnostem získalo řadu komerčních bytů, které zcela proměnily ráz okrajových sídlišť. Bohužel malý zájem zainteresovaných politiků nezajistil dostatek sociálních bytů pro rodiny, které nemají finanční prostředky na koupi nového bydlení. Například na sídlišti černý Most získalo město jen pár desítek bytů určených pro sociálně slabé. Situace není jiná ani v jiných částech Prahy. Čtvrti jako Žižkov, Karlín a Smíchov, patří tradičně mezi lokality s vysokým počtem sociálně slabých vrstev obyvatel, převážně Romů. I tady žijí tyto obyvatelé na hranici bída v bytech, na jejichž rekonstrukce nemají majitelé prostředky. Nezaměstnanost, zadluženost na nájmech a problémy se závislostmi vedou v mnoha případech k vystěhování nájemníků do ubytoven. Praze chybí sociální byty určené takovýmto rodinám s nízkými příjmy.⁴²

Dalším velmi křiklavým případem je město Brno. Velká koncentrace romských rodin ve druhé městské části hovoří za vše. Oblast mezi ulicemi Cejl, Francouzská a Příčná je dnes výhradně obývaná romskými rodinami, mezi majoritními obyvateli města Brna této části nikdo jinak neřekne než hanlivě „Bronx“. Otázkou je, proč k této situaci došlo. Romové patří do skupiny obyvatel s nejvyšší nezaměstnaností. To je také znát ve zmíněné oblasti. Nenachází se zde žádné značkové obchody, potravinové řetězce, restaurace a běžnou občanskou vybavenost, na jakou jsou obyvatelé Brna zvyklí v centru, vzdáleném jen pár stovek metrů. Přestože se v této lokalitě nachází dnes již velmi prestižní Muzeum romské kultury, ve starých pavlačových

⁴¹ Musil, P.; Maur, E.; Horská, P.: *Zrod velkoměsta*, s. 330, Praha, 2002

⁴² Havlín, T.: *Bronx blues*, časopis *Nový Prostor*, č. 322, s. 10-11, Praha, 2009

domech se v malých a zchátralých bytech tísní nadpočetné rodiny blízkých i vzdálených příbuzných původních obyvatel bytu, kteří sem přišli poté, co byli ze svých původních bytů vystěhováni.

Na ulicích všudypřítomný nepořádek a odpadky, mezi kterými pobíhají skupiny romských dětí. Skutečně se nejedná o místo, které by vyvolávalo touhu po návštěvě takového místa. Řada rodin čeká na přidělení bytu několik let, vzhledem k tomu, že Brno nemá žádné sociální byty a ani prostředky na opravu těch stávajících, mnozí čekatelé na byt na svou snahu již rezignovali. Vedení Magistrátu města Brna však veřejně nechce tuto situaci nijak komentovat.⁴³

Velká města by se často mohla poučit od malých obcí, jakou je například dvacetitisícové Blansko. To disponuje sociálními byty a dokáže uspokojit řadu romských žadatelů o byt. To se podařilo zejména díky dřívější výstavbě malometrážních bytů, původně určených dělníkům za socialismu prosperujících místních továren. Na malý sociální byt se v Blansku čeká tři měsíce až jeden rok. Vzhledem k těmto okolnostem ale na druhou stranu vyvstává otázka, zda-li v Blansku díky vyšší koncentraci sociálně slabších obyvatel a rodin, nedojde v budoucnu k ohrožení původních místních obyvatel sociálně patologickými jevy. Je tedy plně na městě a jeho samosprávě, jestli bude i v těchto lokalitách podporovat zařízení a občanskou vybavenost, které mohou tyto jevy odvrátit.

Některé obce a města své problémové a sociálně nepřizpůsobivé obyvatele stěhují až za hranice těchto oblastí. Příkladem může být Kladno, které jako objekt pro sociálně slabé občany využilo přízemní objekt bývalých šaten fotbalového klubu se 14 místnostmi po 15m². Problémy rodin, které zde žijí, jsou markantní, narůstají kvůli dlouhodobé nezaměstnanosti a celkovému vyloučení těchto občanů ze zbytku společnosti a o obrazně i fakticky. Průměrně 4-5 členné rodiny se tísní v jedné místnosti v naprosto nevyhovujících hygienických podmínkách, bez jakéhokoliv nároku na soukromí.

Pro přibližně padesát obyvatel je v budově jedna koupelna, společné toalety a jedna kuchyň. Každá rodina obývá jednu místnost, která nemá ani kuchyňský kout, obyvatelé si pro vodu chodí do koupelny. Tam ale také odnášejí tekutý odpad, chybí prádelna, proto v této místnosti i perou své prádlo. Kriminalita, drogy a agrese jsou v této lokalitě na denním pořádku.

⁴³ Mišurec, J.: *Sociální bydlení=nulová státní politika*, s. 4-5, časopis Jekhetane, č.2, Praha, 2007
Havlín, T.: *Bronx blues*, časopis Nový Prostor, č. 322, s. 10-11, Praha, 2009

Dojíždění do města na úřady a na nákup zprostředkovává v dosti omezené míře jedna autobusová linka.⁴⁴

Snad nejznámějším českým ghettem je sídliště Chánov na okraji severočeského okresního města Most. Sídliště vystavěné v roce 1978 bylo jedno z nejhezčích v zemi a z počátku soužití mezi místními, převážně zaměstnanci okolních průmyslových podniků a Romy, kteří byli vystěhováni z vesnic, které podlehly těžbě povrchových dolů, poměrně bezproblémové. Soužití ale dlouho nevydrželo a ze sídliště začalo vznikat ojedinělé ghetto. To bylo po celá desetiletí obrazem sociální bída, kriminality a souvisejících jevů. Totálně zdevastované a počmárané panelové domy bez oken a dveří, kovové zábradlí na schodištích a dopisní schránky skončily ve sběru, nefungující elektroinstalace a výtahové šachty s nepojízdnými výtahy, sloužící jako šachty k ukládání odpadků. Devastace domů dosáhla takového stupně, že v roce 2002 musel Městský úřad jeden zcela „vybydlený“ panelový dům na vlastní náklady nechat strhnout.

Mostecká radnice vlastní na sídlišti Chánov celkem 352 bytů, 255 z nich je obývaných pouze Romy, celkem zde žije okolo 1600 obyvatel.⁴⁵ Celkem dlužili obyvatelé sídliště městu Most k 1.8.2007 na nájemném a dalších poplatcích 81 miliónů korun. Město vybralo ve veřejné soutěži nového správce sídliště na období září 2007 až srpen 2010, který se zavázal, že se pokusí sídliště revitalizovat, najít práci místním obyvatelům a pokusí se o dosud ojedinělý projekt, při kterém by obyvatelé spoluzodpovídali za objekty, v nichž žijí.

Překvapivé výsledky se dostavily poměrně záhy, místní Romové pod vedením jednoho z místních, romského podnikatele Josefa Tonky, který ve své úklidové firmě zaměstnal více než 50 obyvatel sídliště, vyvozili během dvou měsíců ze sídliště přes 3,5 tun odpadků. V místech, kde se dříve proháněly krysy a hrozil zde tyfus, je na místní poměry až neuvěřitelně čisto. Je třeba ještě spousta práce, kdy se musí kompletně vyvozit několik dalších tun odpadků ze sklepů a opravit kanalizační rozvody, kterými vytékaly splašky do sklepů. Na tomto případu je vidět, že vzájemnou vhodnou spoluprací obce, podnikatelských subjektů i místních obyvatel, lze dosáhnout pozitivních výsledků. Chánov dle mínění většiny zainteresovaných nyní funguje jako velká rodina, obyvatelstvo se příliš nemění, sídliště má svůj řád i strukturu.

Jako zásadní příčina stavu panujícího okolo ghatt se jeví, že není možné z pozice státu zajistit, aby obchodníci s nemovitostmi, jejichž jediným cílem je maximální zisk, byty v ohrožených lokalitách prodávali s ohledem na možné sociální dopady v daném místě.

⁴⁴ Křížová, M.: *Bude to bolet, časopis Nový Prostor*, č.322, s. 18-20, Praha, 2009

⁴⁵ Kodíček, J.: *Reportáž z romského ghetta Chanov, deník I-dnes*, 23.11.2008, staženo 23.11.2008

Neumožňuje to naše legislativa. Je třeba velmi intenzivních jednání mezi všemi zainteresovanými institucemi, jako je Ministerstvo pro místní rozvoj, Krajské úřady, místní samosprávy a různé nevládní agentury s cílem najít co nejvhodnější řešení. Jedním z takových pokusů nalézt řešení je zřízení vládní Agentury pro boj se sociálním vyloučením, která vznikla od ledna 2008. Agentura má za úkol nastartovat spolupráci mezi radnicemi, neziskovými organizacemi, školami, úřady práce, firmami v regionu a i samotnými obyvateli.⁴⁶

Cílem je koordinace všech potřebných postupů takovým směrem, aby ghetta postupně zanikla nebo se z nich staly alespoň běžné bezproblémové čtvrtě. Dále je třeba, aby i stát městům a obcím nabídl konkrétní nástroje a „know-how“, jak se mají s rostoucími problémy na svém území vyrovnat. Obce musí být ze strany státu také dostatečně finančně motivovány, aby byla i z jejich strany ochota investovat do obnovy svých zdevastovaných částí. Jedná se však o nelehký úkol, trvající ve výhledu několik desítek let, a rozhodně nelze hledat viníka pouze na straně státu.

⁴⁶ www.romea.cz/index.php?id=detail&detail staženo 3.3.2009
www.tn.cz/mhtm:file//Reportáž%20z%20romského%ghetta%20Chanov, staženo 26.1.2009

5 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE a další programy pomoci

V roce 1999 vznikl projekt Terénní program v sociálně vyloučených lokalitách, jehož realizátorem je společnost Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., probíhající do současnosti.⁴⁷

Kvalifikovaná a účinná terénní sociální práce (TSP) je založena na důvěře a spolupráci mezi klientem a sociálním pracovníkem. Terénní sociální pracovník přichází za klienty přímo do jejich prostředí, zjišťuje okolnosti jejich problémů u nich doma, ve škole, na úřadě, v zaměstnání, atp. Věnuje jejich případu podstatně více času, než si to mohou dovolit úředníci za svých kancelářů. Základním cílem TSP je poskytnut lidem žijícím v ghettech pomáhajícího pracovníka - poradce, průvodce, mediátora, organizátora, komunitního plánovače, autoritu. Po vstupu do lokality pracovník nabízí své služby, analyzuje situaci v místě, zjišťuje možnosti zlepšení celkové situace v ghettu, propojuje své služby s ostatními sociálními službami v regionu. Neformálními schůzkami s lidmi z ghetta si buduje pozici respektovaného poradce, o jehož službách vědí všichni nebo alespoň většina zdejších lidí.⁴⁸ Stanovuje pravidla, kdy a kde je k zastížení pro konzultace, v ideálním případě má pro tyto účely k dispozici kancelář přímo v ghettu.

Terénní sociální pracovník se soustředí na pomoc jednotlivým klientům a klientským rodinám. Analyzuje jejich situaci, pomáhá řešit okamžité problémy, ale také vyhledává souvislosti a příčiny propadu svých klientů do sociální izolace. Společně s klienty pak stanovuje postupné kroky, které povedou ke stabilizaci, v ideálním případě zlepšení klientovy životní situace. V nejobecnějších pojmech je jeho úkolem podporovat u klientů schopnost řídit si svůj život samostatně, stabilizovat domácí rozpočet. Znamená to motivovat rodiny k tomu, aby se udržely na „normální hladině fungování“. Dále má terénní pracovník zprostředkovávat klientům služby a aktivity, které jsou lokálně dostupné, ale poskytovatelé o klientech nevědí nebo klienti nevědí o službě.⁴⁹

Úředníci sociálních odborů stejně jako úředníci bytového odboru či Úřadu práce mají obvykle mnohonásobně více klientů a příliš široký rozsah působnosti, než aby se mohli jednotlivým klientům věnovat detailně. Mnozí se o to pokouší, ale při počtu klientů sto, ale i dvě stě a více na jednoho úředníka to není v jejich moci. Naopak terénní sociální pracovník

⁴⁷ Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, s.213, Portál Praha, 2003

⁴⁸ Novák, A., K.: *Romská osada-tradice versus regrese*, s. 39-40, in Jakoubek, M.; Poduška, I.: *Romské osady v kulturologické perspektivě*, Brno, 2003

⁴⁹ Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, s. 213-214, Portál Praha, 2003

může podle potřeby určovat délku konzultace s klientem a četnost konzultací. Je mobilní, může klienta doprovázet k jednáním, pomáhat mu při hledání zaměstnání, jednání s úřady, ve škole apod. Vzhledem k přítomnosti v lokalitě může jednat v krizových okamžicích, neboť má své klienty daleko více „na očích“. TSP se tak jeví jako vhodný doplněk standardních sociálních služeb.⁵⁰

Stále však zůstává nezodpovězena zásadní otázka: Proč lidem z ghett nestačí základní sociální služby? Zejména proto, že jejich životní situace je kombinací několika aspektů sociálního vyloučení. Nejčastěji je klient naráz vystaven problémům s bydlením, zaměstnáním a kvalifikací, závislostí na sociálních dávkách, neúspěchům dětí ve škole. Často se přidružují rodinné problémy (v ghettech žijí neúplné rodiny), odebírání dětí do ústavní péče a následný další rozpad rodiny, problémy s lichváři, zdravotní problémy, diskriminace, nedostatek životního elánu a rozhledu. Běžná institucionální pomoc tu buď není dostupná, nebo selhává.

Terénní sociální pracovník může k řešení situace svého klienta přistoupit komplexně, stanovit priority. Lze začít kupříkladu vyřízením důchodu či trvalého pobytu klienta, pokračovat stabilizací domácího rozpočtu, přihlášením do rekvalifikačního kursu, doučováním a přípravou dětí do školy. Dalším krokem může být nalezení zaměstnání, hledání nového nájmu buď v lepších podmínkách přímo v ghettu, nebo se v ideálním případě pokusit najít nájem v běžné městské zástavbě. Terénní sociální pracovník pracuje s klienty dlouhodobě, přičemž za úspěch lze považovat i „pouhou“ stabilizaci klienta v jeho životní situaci. Nastartovat ozdravné procesy v klientově životě je práce na několik let a bez jistého výsledku.⁵¹

5.1 Další projekty

Závěrem je třeba zmínit některé další projekty, které jsou realizovány v rámci či přinejmenším ve spolupráci s nevládními neziskovými organizacemi.

Rozvojový program komunitního bydlení občanů romské národnosti v Brně.

Realizátorem tohoto projektu je sdružení Drom, společně s romským střediskem Brno, ÚMČ Brno-střed a hnutím Spolu-CZ Brno. Cílem projektu je legalizace bydlení, zlepšení

⁵⁰ www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm#tsp, staženo 9.11.2015

⁵¹ www.ceskaghetta.cz/cojsou.htm#tsp, staženo 7.11.2015

podmínek bydlení a převzetí odpovědnosti za vlastní bydlení obyvateli nájemních domů obydlených převážně příslušníky romské komunity.⁵²

Romská práva a přístup ke spravedlnosti v Evropě

Realizátorem projektu sdružení Drom, romské středisko Brno, Greenwichská rada pro rasovou rovnost-Londýn. Projekt vznikl v roce 2001 a trvá dosud. Cílem je řešení problému vyloučení romské komunity z participace na občanských strukturách a problém nerovného přístupu k některým veřejným službám a institucím. Vytvořit prostředky vedoucí ke zplnomocnění romské komunity tak, aby mohla na místní úrovni prosazovat své zájmy a potřeby a podílet se na jejich řešení.⁵³

Step by Step Romská iniciativa

Realizátorem projektu je občanské sdružení Step by step ČR. Cílem projektu je řešení problému etnické segregace vzdělávacího systému a vylučování dětí pocházejících z multikulturního prostředí ze systému vzdělávání. Odstranění neopodstatnělého zařazování dětí z multikulturního výchovného prostředí do zvláštních a speciálních škol, které následně determinují budoucí možnosti těchto dětí úspěšně pokračovat v dalším vzdělávání.⁵⁴

⁵² Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, s. 211-212, Portál Praha, 2003

⁵³ Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, s. 214-216, Portál Praha, 2003

⁵⁴ Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, s. 216-218, Portál Praha, 2003

PRAKTICKÁ ČÁST

1 METODIKA PROVÁDĚNÉHO ŠETŘENÍ

1.1 Cíle šetření

Tématem bakalářské práce jsou romská ghetta v České republice. Cílem této práce je zhodnotit příčiny vzniku ghett v současné společnosti, zjistit, jak jsou ghetta vnímána a navrhnout alespoň nějaká opatření, která by mohla v budoucnu přispět, když ne zcela k vymizení těchto lokalit, tak alespoň k co největšímu narovnání a zmenšení sociálních rozdílů mezi obyvatelstvem těchto ghett a ostatními částmi regionu, v němž se nachází.

Pro lepší naplnění hlavních cílů si vytyčuji i cíle dílčí. Chci-li se dozvědět více o názorech a informovanosti veřejnosti, kladu si za cíl nejen ověřit základní znalosti majoritní populace v této oblasti, ale také zjistit, jaké proměnné mohou mít na její postoj vliv. Stanovila jsem tedy dvě základní hypotézy, které se vztahují k dotazníkovému šetření a mým cílem je ověřit jejich platnost:

H1 – Náзор majority na spokojenost minorit s životem v ghettu souvisí s pohlavím respondentů: Muži se častěji než ženy domnívají, že obyvatelé ghett jsou spokojeni se svou situací.

H2 – Náзор na význam ghett pro minority souvisí se vzděláním respondentů: S růstem vzdělanosti stoupá pravděpodobnost názoru, že ghetta jsou pro minority demotivující

Dále jsem stanovila další čtyři vedlejší výzkumné cíle, které se vztahují k rozhovorům s minoritní společností.

Výzkumný cíl 1 - Zjistit, zda soužití mezi minoritou a majoritou závisí na velikosti romské komunity: Výše uvedené soužití je v přímé souvislosti k velikosti romské komunity ve městě - čím menší komunita tím obvykle méně konfliktní vztahy s majoritou a naopak.

Výzkumný cíl 2 - Zjistit, zda soužití mezi minoritou a majoritou závisí na stáří, tj. věkovém průměru členů romské komunity: Soužití obou skupin je v přímé souvislosti se "stářím" dominantního základu romské komunity ve městě - čím je komunita nebo její jádro mladší, čím více se proměňuje, tím jsou problémy větší.

Výzkumný cíl 3 - Zjistit, zda je nezaměstnanost u minority vyšší než u majority vinou špatné pověsti:

V romské minoritě je významně vyšší nezaměstnanost než u majoritní společnosti.

Výzkumný cíl 4 - Zjistit, zda má minoritní společnost větší podíl na čerpání sociálních dávek než majoritní společnost: V důsledku většího počtu dětí, nízkých příjmů a nezaměstnanosti je velký podíl romské minority závislý na sociálních dávkách oproti majoritní společnosti.

1.2 Uspořádání šetření

Pro dosažení cílů jsem se rozhodla provést dvě šetření. Jednak je to průzkum veřejného mínění a informovanosti reprezentativního vzorku majority ve vztahu k tématice ghett obecně v České republice, ten mi též umožní ověřit stanovené hypotézy a míru informovanosti majority o problematice romských ghett.

Dále jsem se rozhodla pro kvalitativní šetření uvnitř romské komunity za použití kvalitativních metod (viz další podkapitola). A to mi pomůže naplnit další cíle, potvrdit nebo vyvrátit uvedené hypotézy a hlavně lépe poznat život lidí v ghettu a vůbec celou sledovanou problematiku.

1.3 Zvolené metody

1.3.1 Metody používané při průzkumu veřejného mínění

Ke zjištění názorů a informovanosti veřejnosti ohledně tématu ghett jsem se rozhodla použít kvantitativní metodu dotazování technikou standardizovaného dotazníku.

Zvolila jsem si elektronické dotazování kvůli zvýšení počtu respondentů. Respondent si sám zvolil, kdy ho vyplní. Velkou výhodou je malá časová náročnost. Zpracování odpovědí bylo pro mne jednodušší a rychlejší, protože všechna data byla v elektronické podobě. Tuto techniku jsem zvolila jako nejvhodnější pro zjištění názorů a informovanosti majoritní veřejnosti ohledně tématu ghett. Pouze několik dotazníků bylo zpracováno i individuálně s dotazovanými (z důvodu, že respondent nevlastnil PC).

Dotazník obsahoval celkem 11 uzavřených otázek, které měly ukázat míru informovanosti veřejnosti ohledně ghett u nás a také ověřit stanovené hypotézy, které jsou na straně č.33. Z 200 rozdaných dotazníků se jich vrátilo 163. Návratnost dotazníků tedy byla 81,5%.

Průzkum byl prováděn průběžně od 10. prosince 2015 do 10. února 2016 již zmiňovanou dotazníkovou formou. Průzkum byl anonymní. Náhodně vybraní lidé na ulici dostali dotazníky vytištěné a po jejich vyplnění byly navraceny zpět. Elektronický dotazník, který byl pro tyto účely naprogramován a umístěn na internetovou stránku, mohli uživatelé serveru vyplnto.cz nalézt přes odkaz umístěný na mojí sociální síti a tento odkaz byl rozeslán všem lidem, kteří sdílejí mojí sociální síť, a ti to rozeslali dalším svým přátelům a vytvořila se řetězová reakce na můj dotazník. Výsledky elektronického dotazníku ve formě formulářové aplikace chodily na email.

1.3.2 Metody zvolené pro šetření mezi Romy

Pro provedení kvalitativního šetření mezi Romy jsem se rozhodla použít metodu dotazování technikou nestandardizovaných rozhovorů, doplněných o pozorování. Pozorování nejen provázelo, ale také předcházelo samotné rozhovory, zejm. při získávání rodin, ochotných se mnou spolupracovat. Provedené kvalitativní šetření vneslo do bakalářské práce nový a jiný pohled na dané téma. Umožní nám tak lépe proniknout do reality života v romských ghettech.

2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Prováděno od 10.12. 2015 do 10.2.2016

Vzorek: Výzkumného šetření s majoritou se zúčastnilo 90 mužů a 73 žen ve věku od 18 do 64 let. Jejich dosažené vzdělání zahrnuje všechny stupně vzdělávání. Nejvíce se však vyskytují respondenti, kteří mají středoškolské vzdělání. Dotazování pocházejí ze všech krajů České republiky. Dotazník se sestával z 11 otázek. Na všechny tyto otázky odpovídali respondenti přes internet či písemně/osobně.

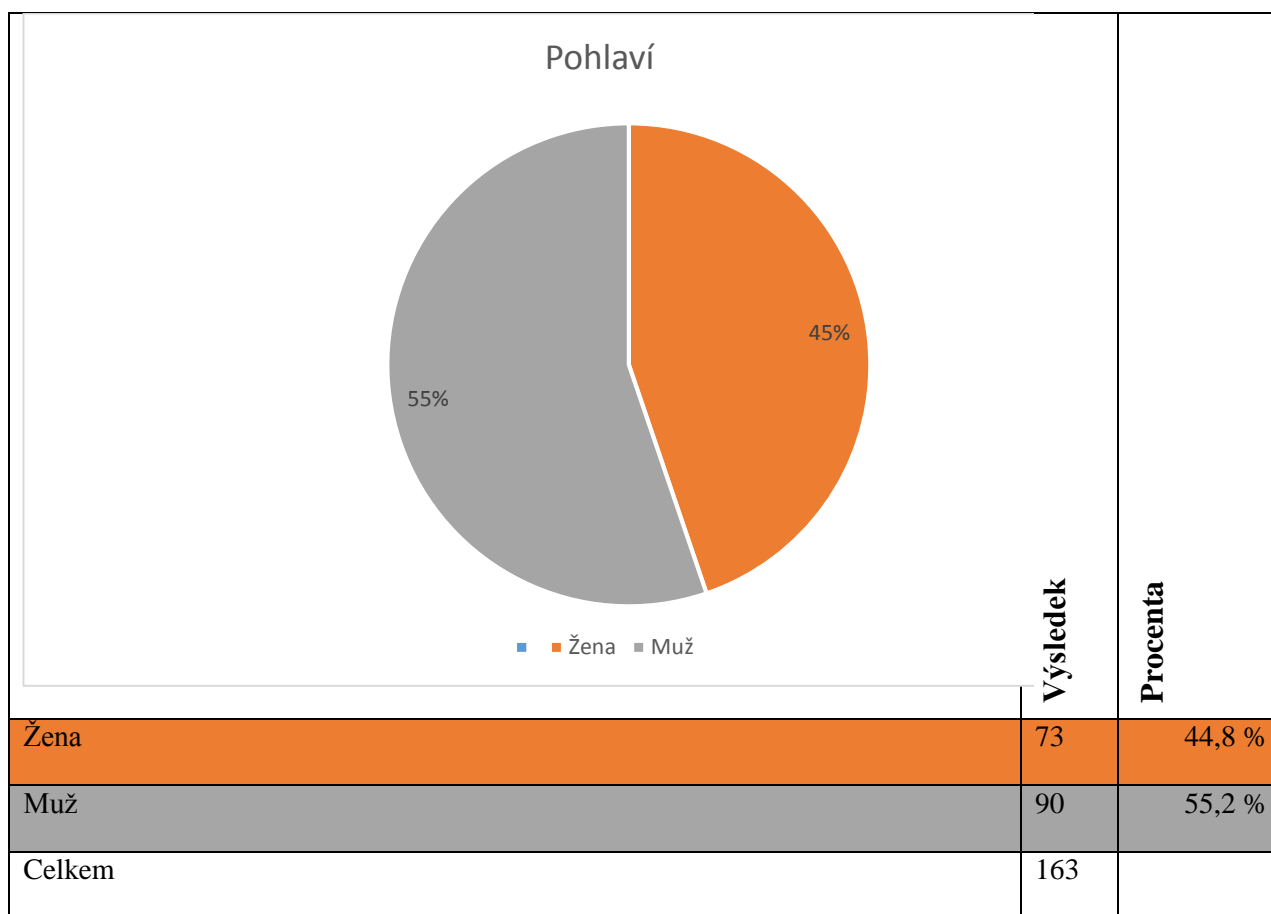
Zpracování: U každé jednotlivé otázky dotazníku naleznete její znění, počet odpovědí a procentuální vyjádření výsledku vzhledem k celkovému počtu respondentů.

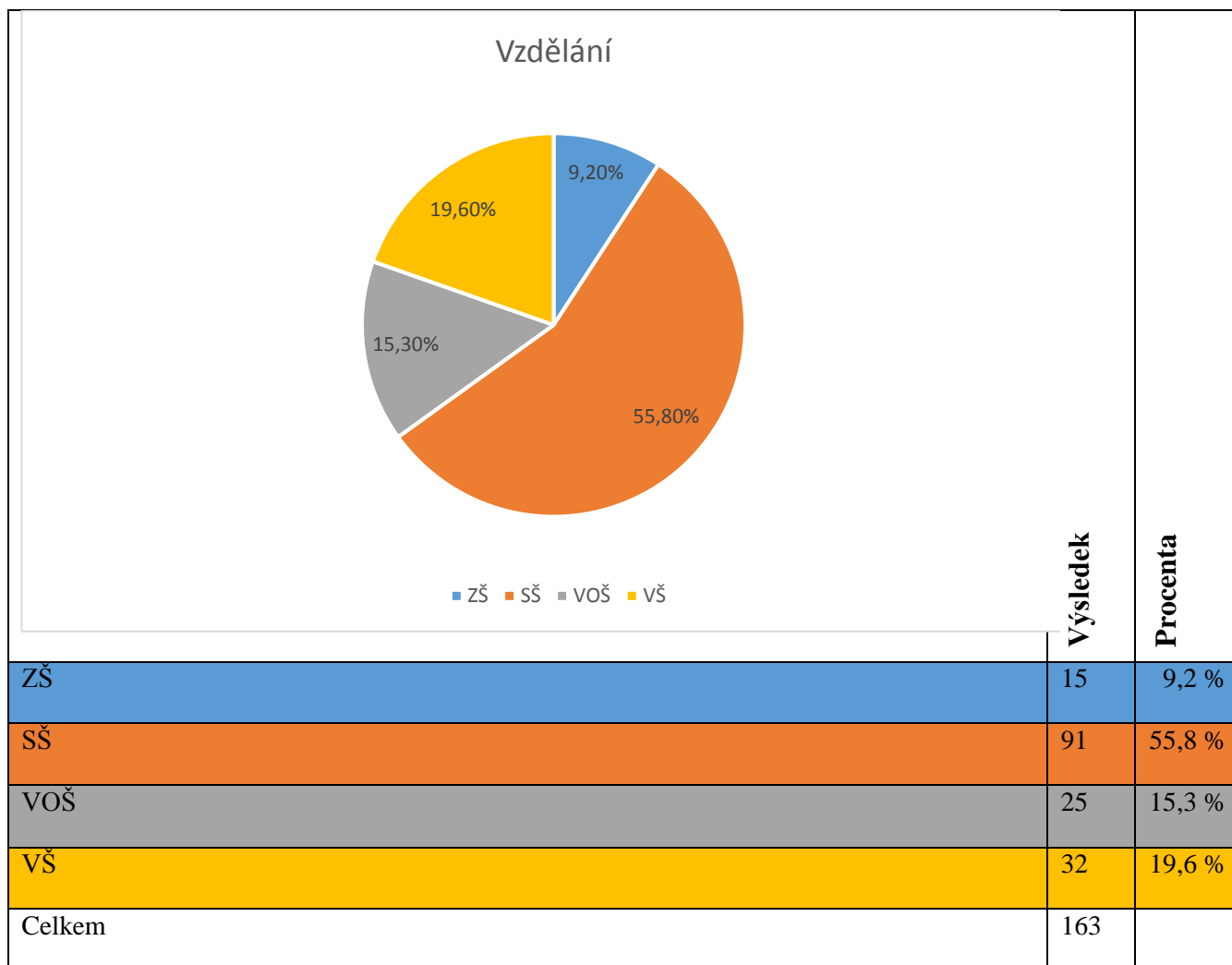
Dále je připojen graf, na němž jsou zachyceny výsledky, které zahrnují celkový soubor respondentů a komentáře k danému výsledku, ve kterých většinou naleznete i podrobnosti týkající se počtu jednotlivých odpovědí na každou otázku.

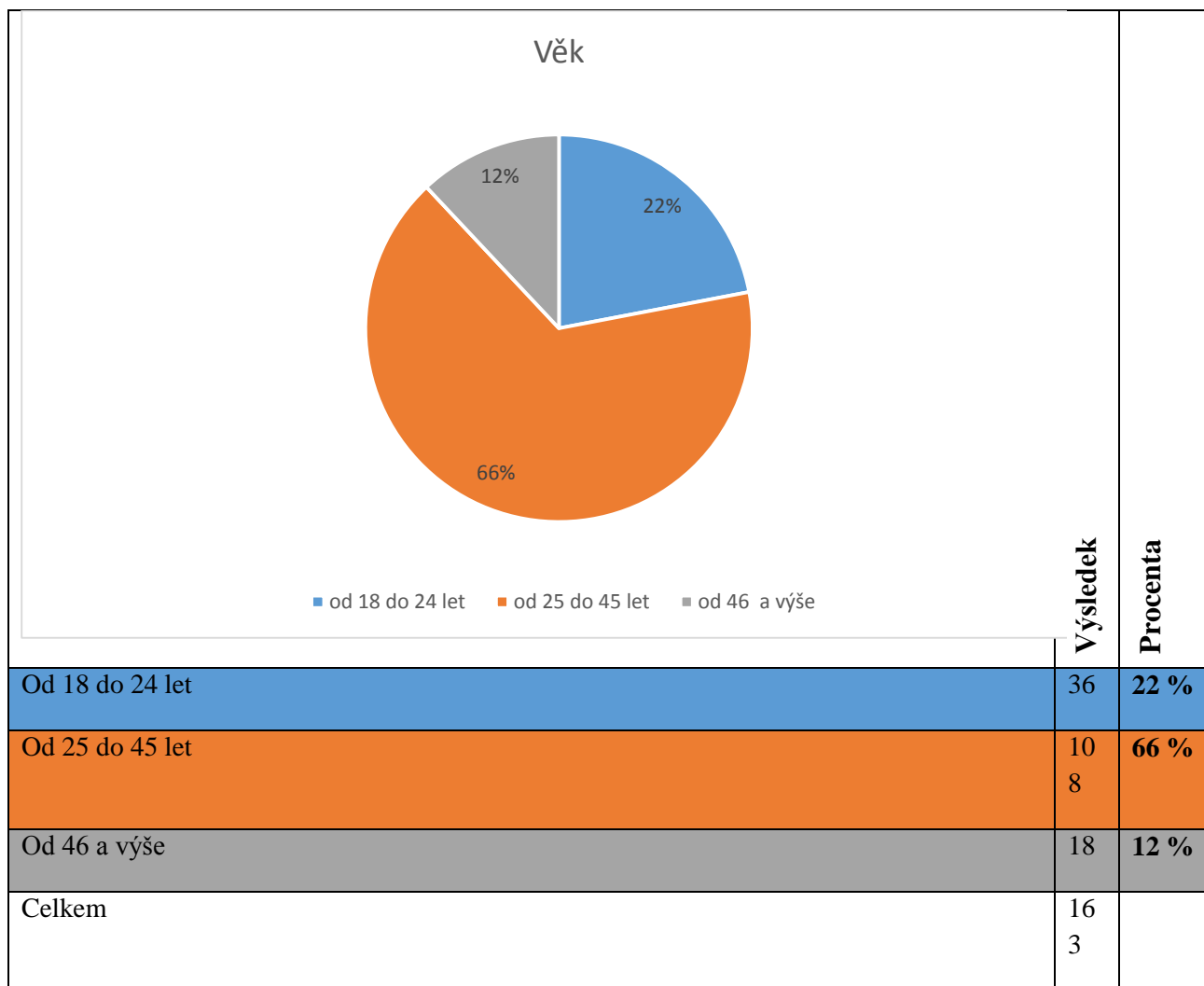
Výsledky jednotlivých otázek, které jsou podkladem jak pro teoretickou, tak pro praktickou část této práce, jsou tudíž okomentovány a doplněny o grafy. Za tímto rozbořem naleznete shrnutí výsledků průzkumu.

Dotazník naleznete včetně jeho úvodního textu respondentům v příloze.

Výzkumný vzorek v číslech:

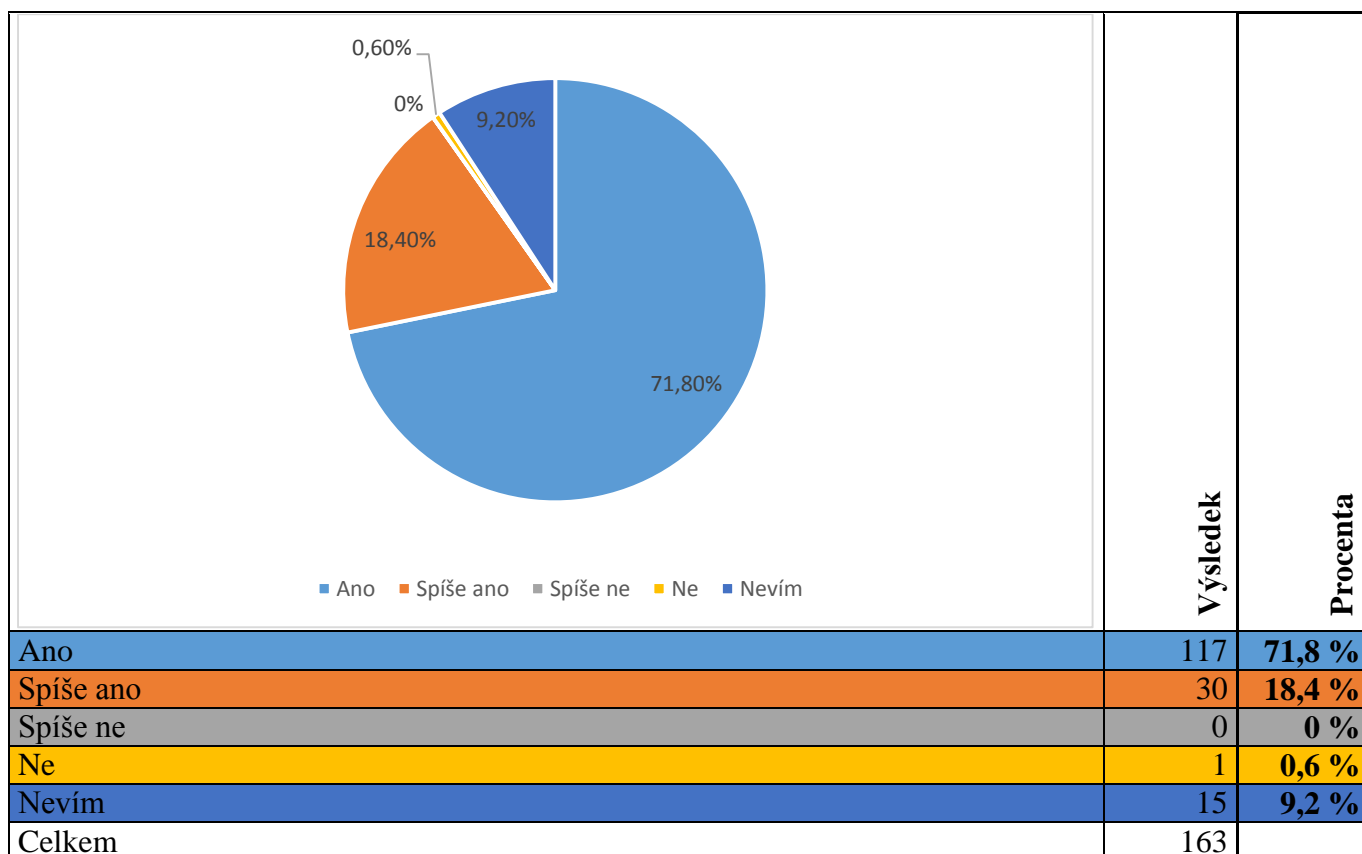

Zpracované výsledky:

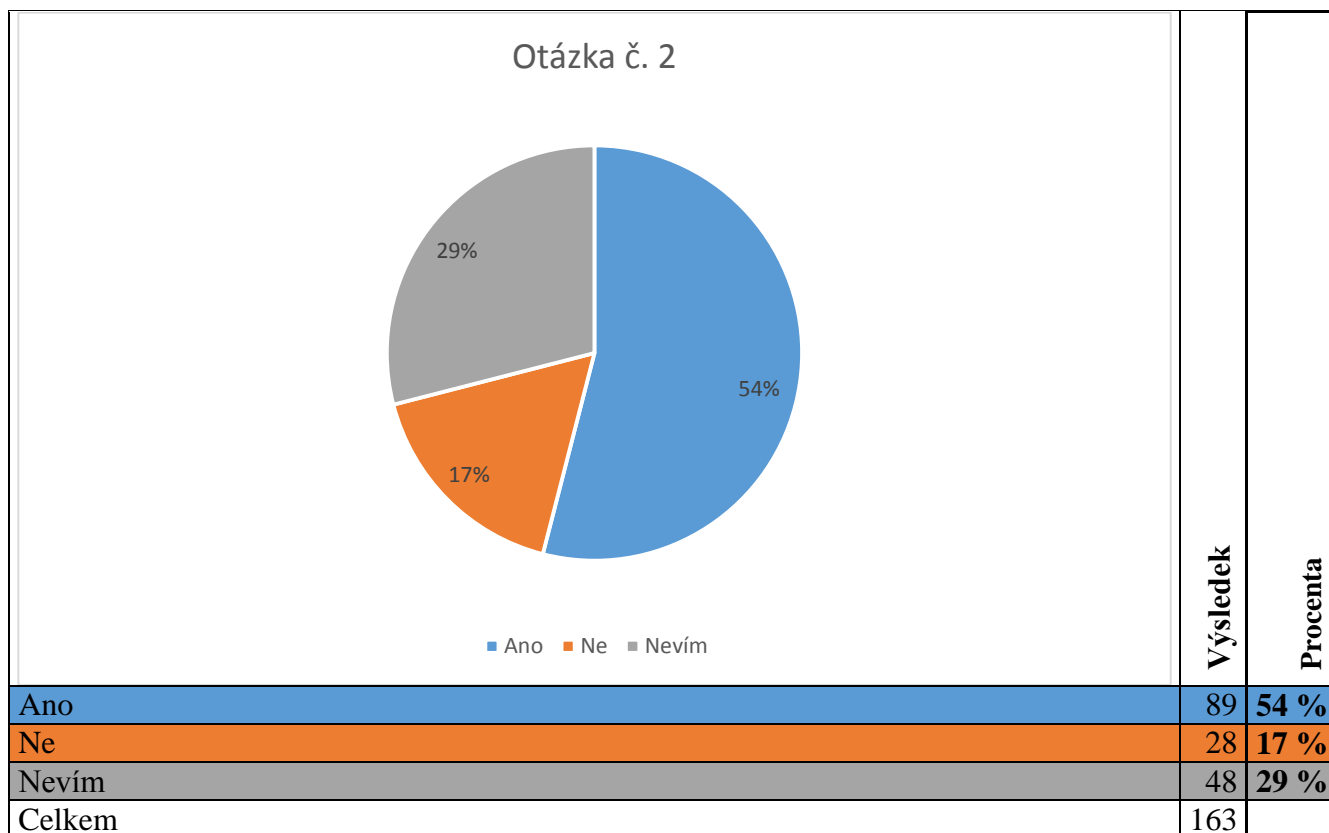
Myslíte si, že v ČR jsou ghetta?

Graf k otázce č.1:

71,8 % dotazovaných se domnívá, že v ČR se nacházejí ghetta. Respondenti jakoukoliv větší koncentraci romské menšiny ve své lokalitě považují za nebezpečný začátek vzniku romského ghetta. Z důvodu, že v těchto lokalitách nastává problém s tržní hodnotou nemovitosti, majoritní společnost se snaží odstěhovat jinam. Jedním z dalších důvodů vyššího povědomí o romských ghettech je i větší informovanost díky médiím a osobním zkušenostem s romskými obyvateli.

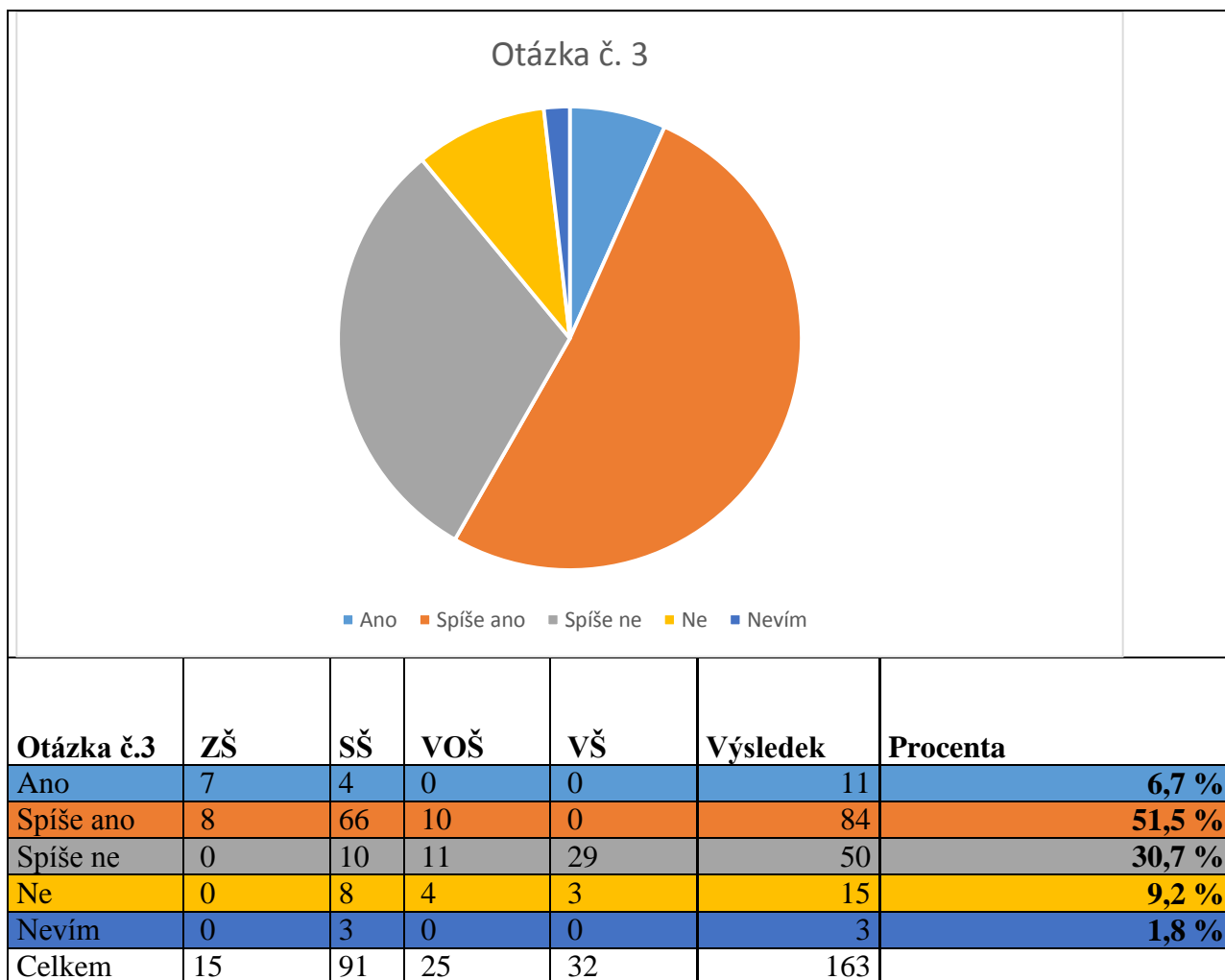
Znáte ve svém okolí nějaké ghetto?

Graf k otázce č.2:

Většina respondentů osobní zkušenost s výše popisovanými ghetty (Cejl) nemá. Nicméně se domnívají, že romská ghetta existují a jakoukoliv lokalitu, kde je větší koncentrace romské komunity považují za romské ghetto. Při osobním dotazování jsem použila doplňující otázku, které ghetto respondenti znají. Obyvatelé Prahy se shodli na Chánově, Mostu a Vandsorfu ostatní respondenti si především vybavili brněnské ghetto Cejl.

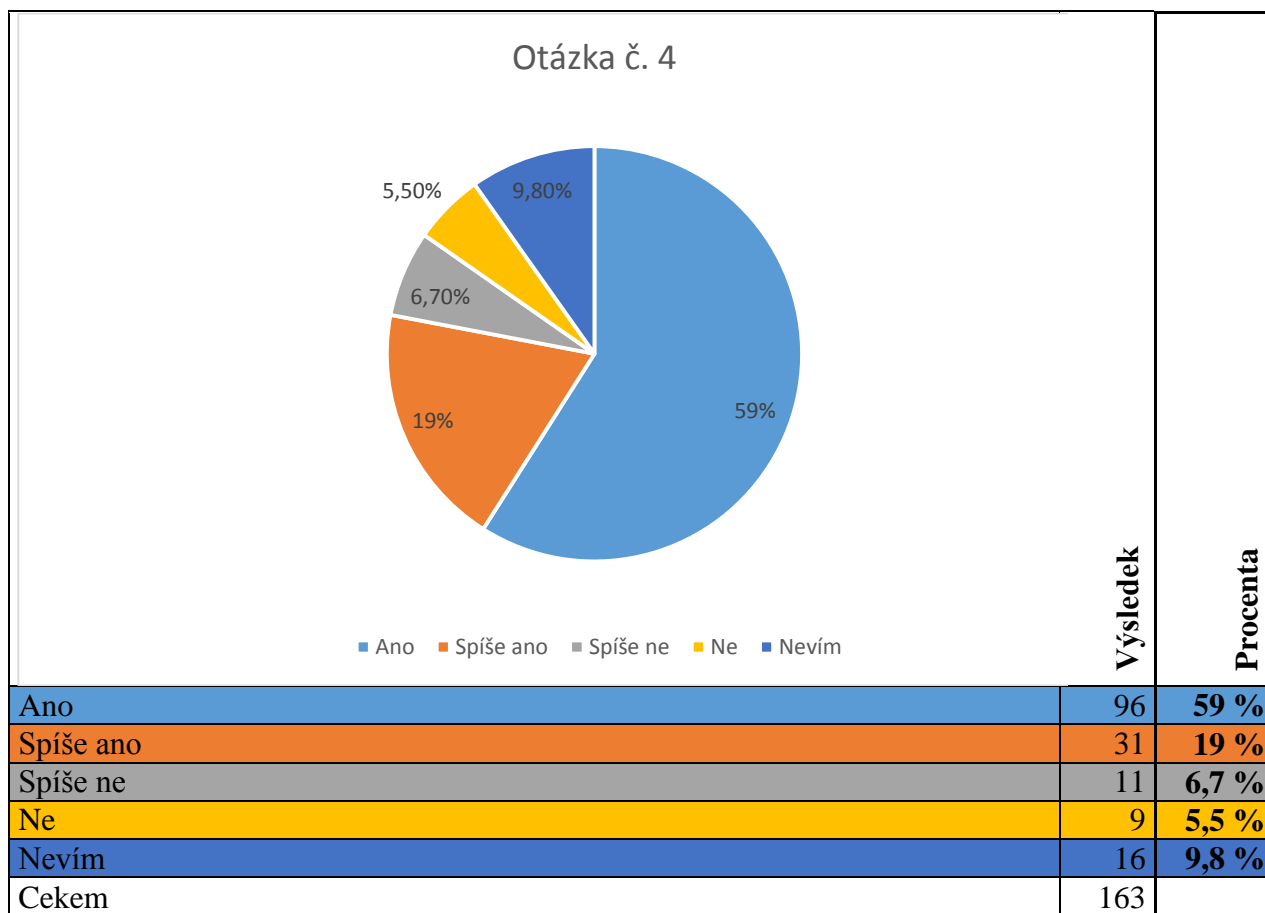
Domníváte se, že je ghetto přínosem pro minoritní společnost?

Graf k otázce č.3:

Lze si povšimnout, že s rostoucím vzděláním klesá přesvědčení respondentů o prospěšnosti ghett pro v něm žijící minority. Až 82 % respondentů se shodlo na tom, že ghettizace je přínosem pro minoritní společnost, jelikož mají dojem, že se členové romské komunity navzájem chápou, je pro ně tedy mnohem jednodušší žít mezi svými lidmi, kde nejsou kulturní a v podstatě ani sociální rozdíly.

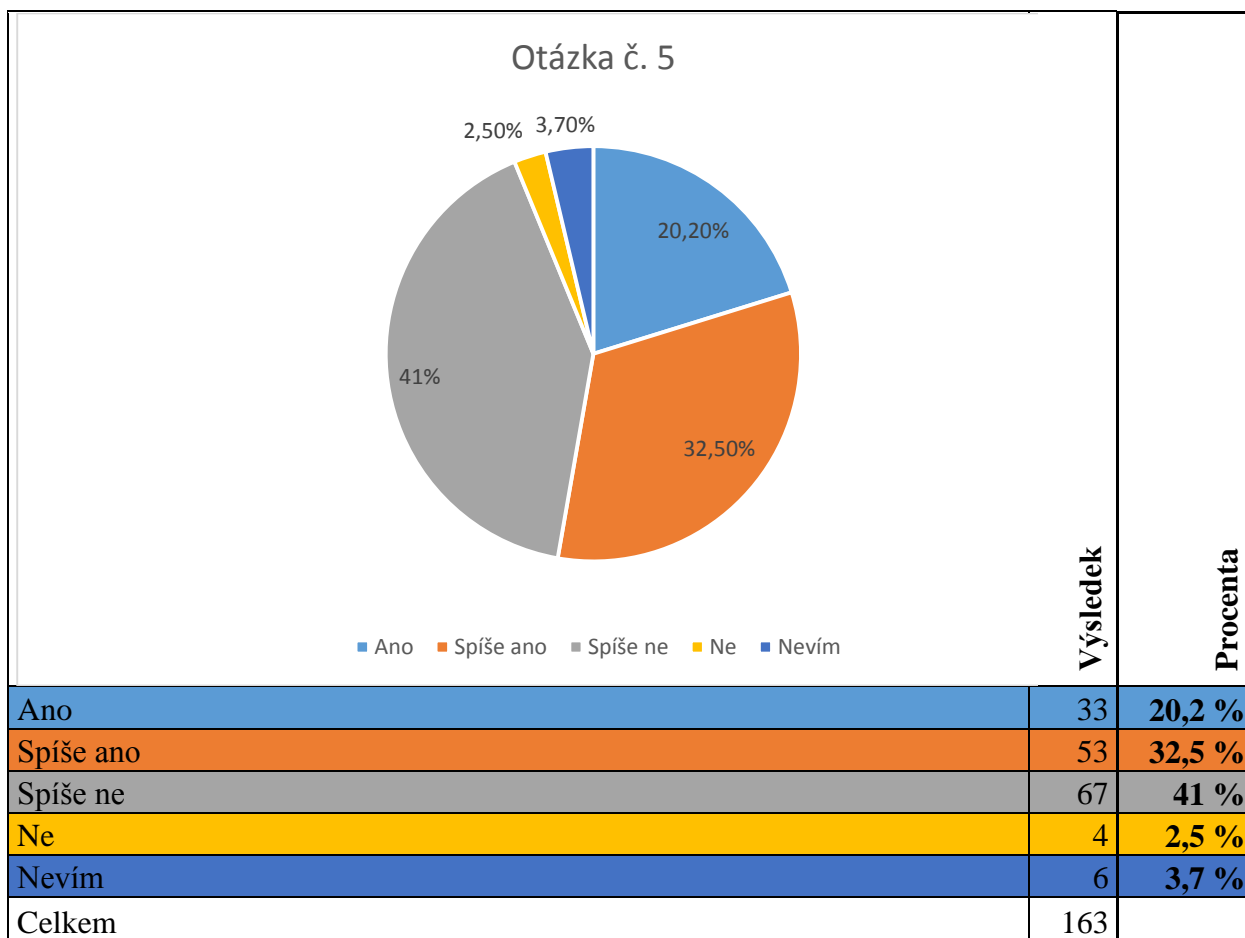
Mělo by mít ghetto svojí vlastní samosprávu?

Graf k otázce č.4:

Dotazník ukázal, že 78 % respondentů by samosprávu vidělo jako jedno z možných řešení zmírnění třecích ploch mezi majoritní a minoritní společností. Odůvodnění vidím v tom, že romští členové samosprávy budou mít větší respekt než represivní složky státu, které neumí správně vyhodnotit některé vzorce jejich chování a automaticky je berou jako rizikové.

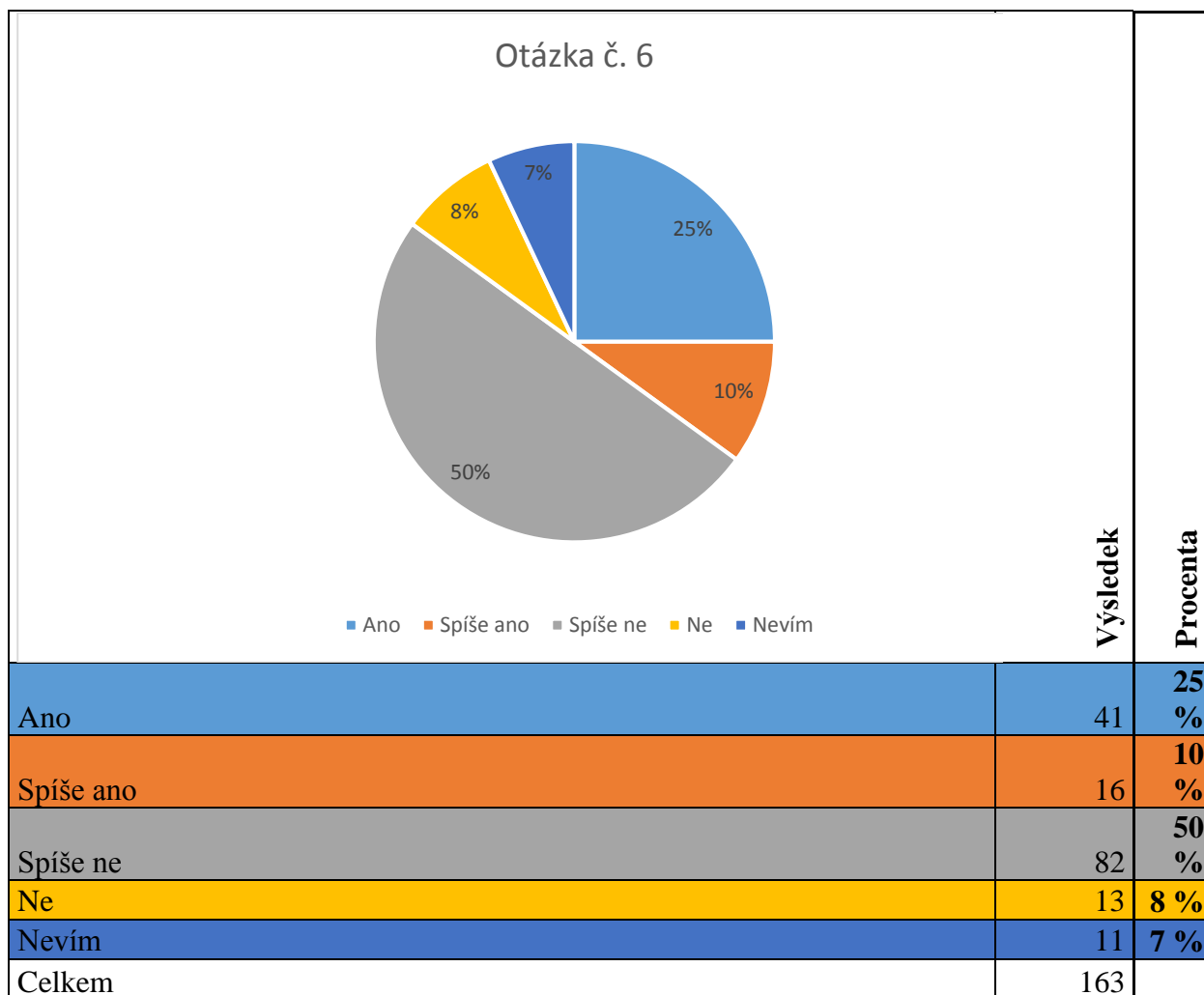
Mají obyvatelé ghett šanci se začlenit do majoritní společnosti?

Graf k otázce č.5:

Výsledek odpovídá současnému pohledu majority na romskou minoritu, který je plný předsudků ale i špatných zkušeností s romskou komunitou a nechutí romské komunity se přizpůsobit. Přizpůsobení se ztěžuje i fakt zvýšeného užívání drog mezi mladými Romy. Z toho vyplývá, že začlenění Romů je komplikované hned několika aspekty.

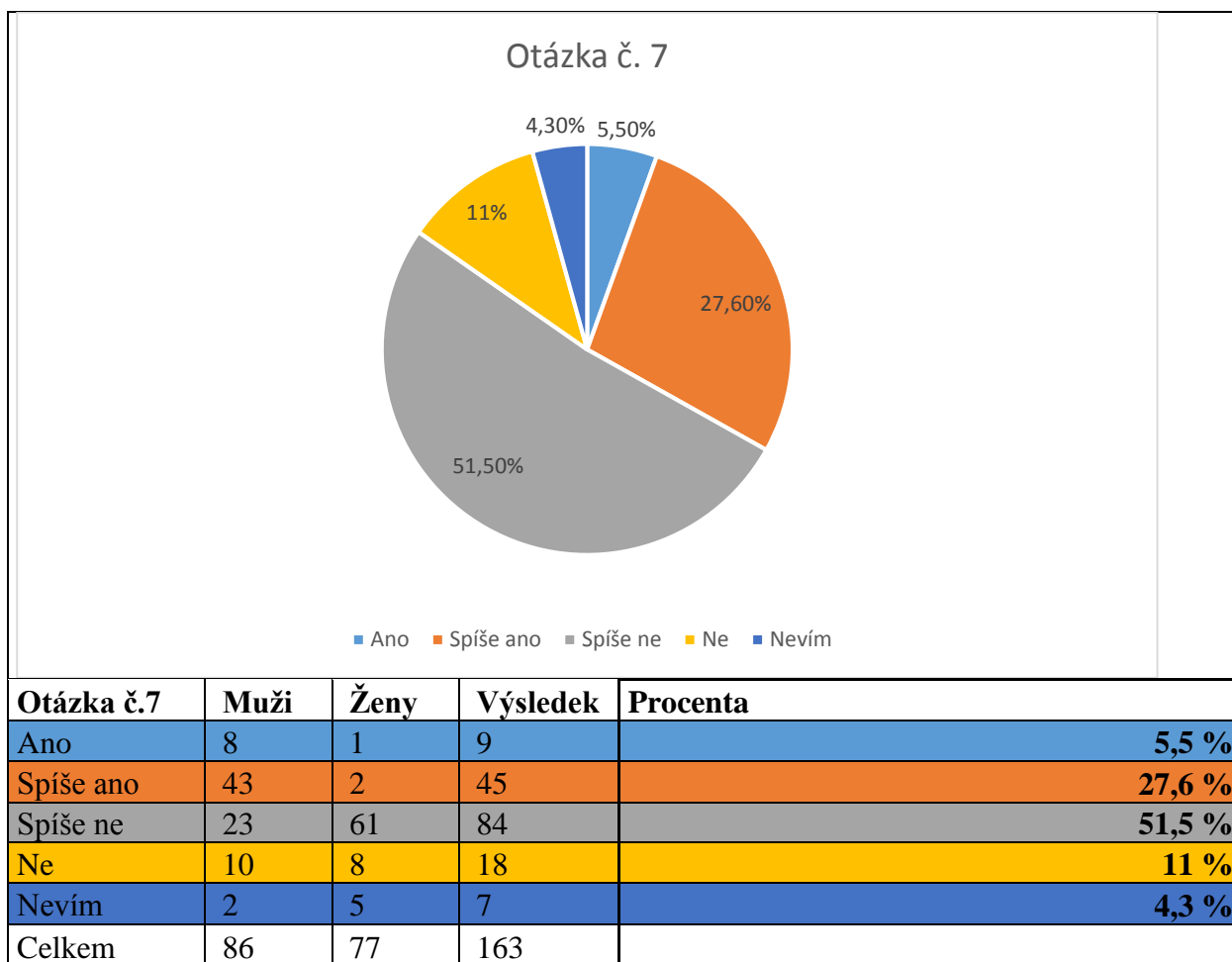
Je oprávněná existence ghett ?

Graf k otázce č. 6

Dotazníkový průzkum ukázal, že většina dotazovaných vnímá ghetto jako negativní jev, který nemá své opodstatnění v naší liberální společnosti.

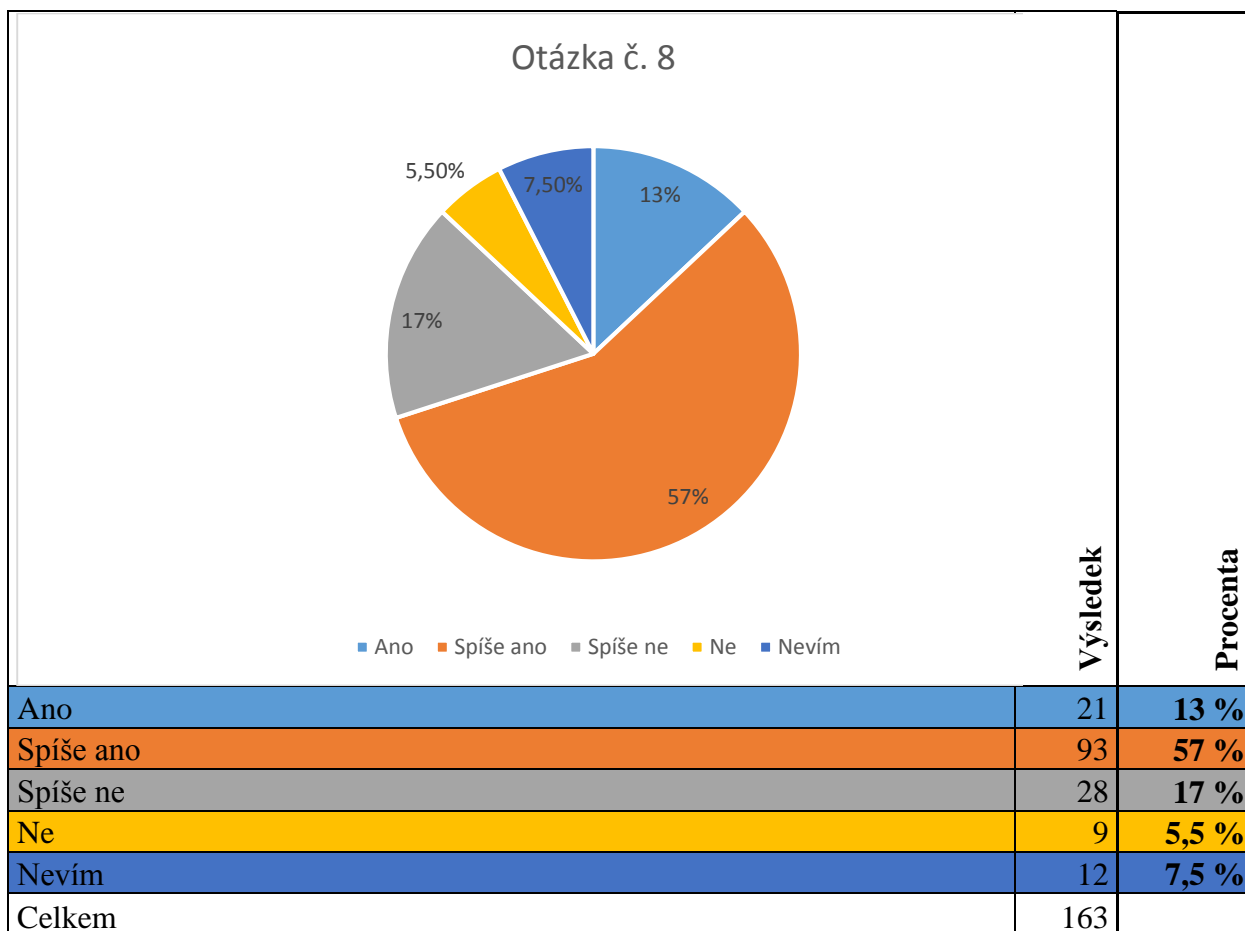
Domníváte se, že obyvatelé ghett jsou spokojeni se situací v ghettu?

Graf k otázce č.7:

Sebrané odpovědi naznačují, že majoritní společnost se domnívá, že život minority v ghettu je neuspokojivý a frustrující. Ovšem z výsledků je patrné, že muži se častěji domnívají, že obyvatelé ghett jsou spokojeni se svou situací, oproti ženám, které si naopak myslí, že minority nejsou spokojené se svou situací života v ghettu. Otázkou zůstává, zda se na tento problém dívá majorita správnou optikou. Z rozhovorů v ghettu Cejl vyplývá, že místní obyvatelé jsou ale se životem v ghettu spokojeni.

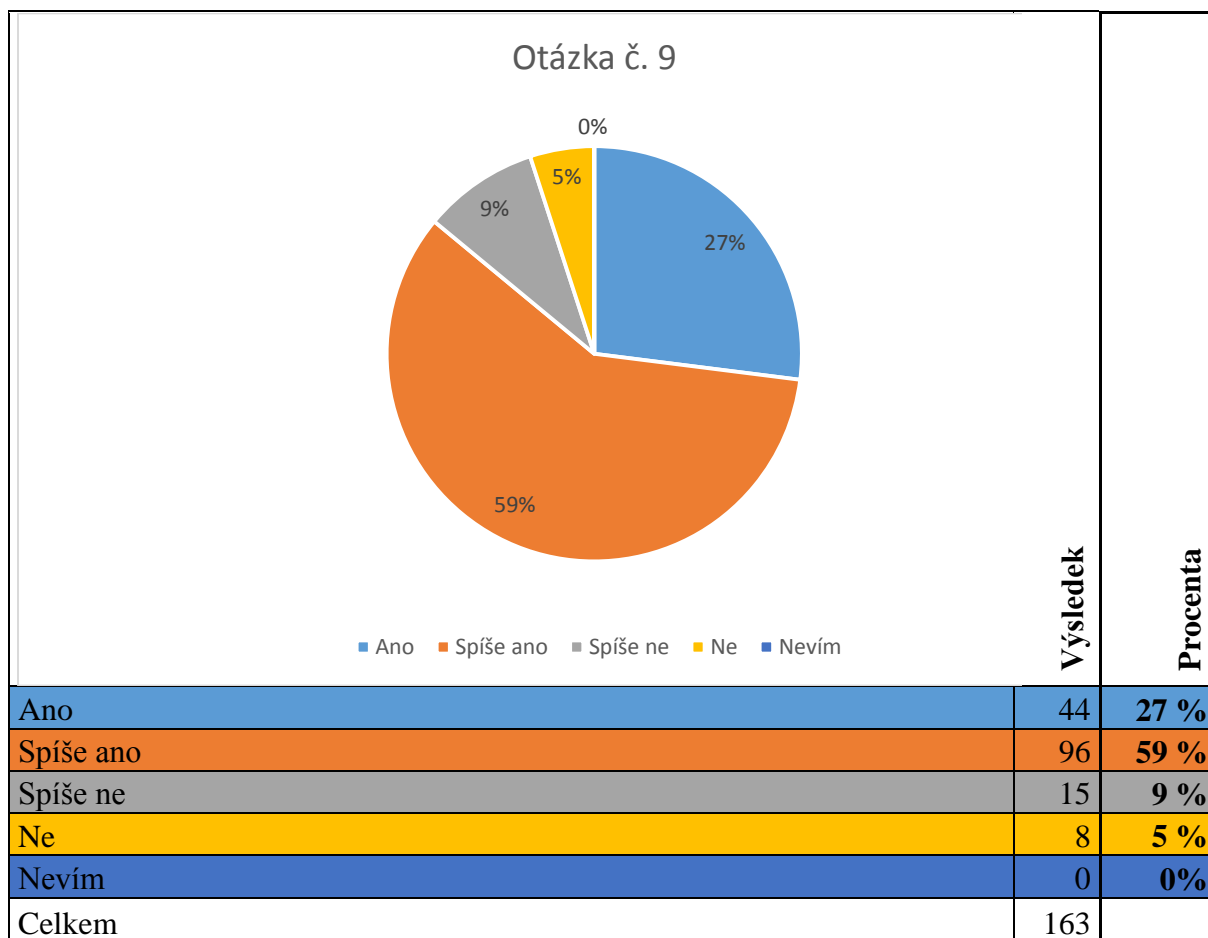
Jsou podle Vás obyvatelé v ghettu dobrovolně?

Graf k otázce č.8:

Většinové odpovědi jasně vypovídají o názoru většiny, že Romové jsou v ghettech dobrovolně. Zřejmě jsou vedeni myšlenkou, že kulturní blízkost a minimální rozdíly jsou předpokladem ke spokojenějšímu životu minority. Neschopnost přizpůsobovat své návyky a kulturu většinové společnosti, vnímají respondenti jako velký problém.

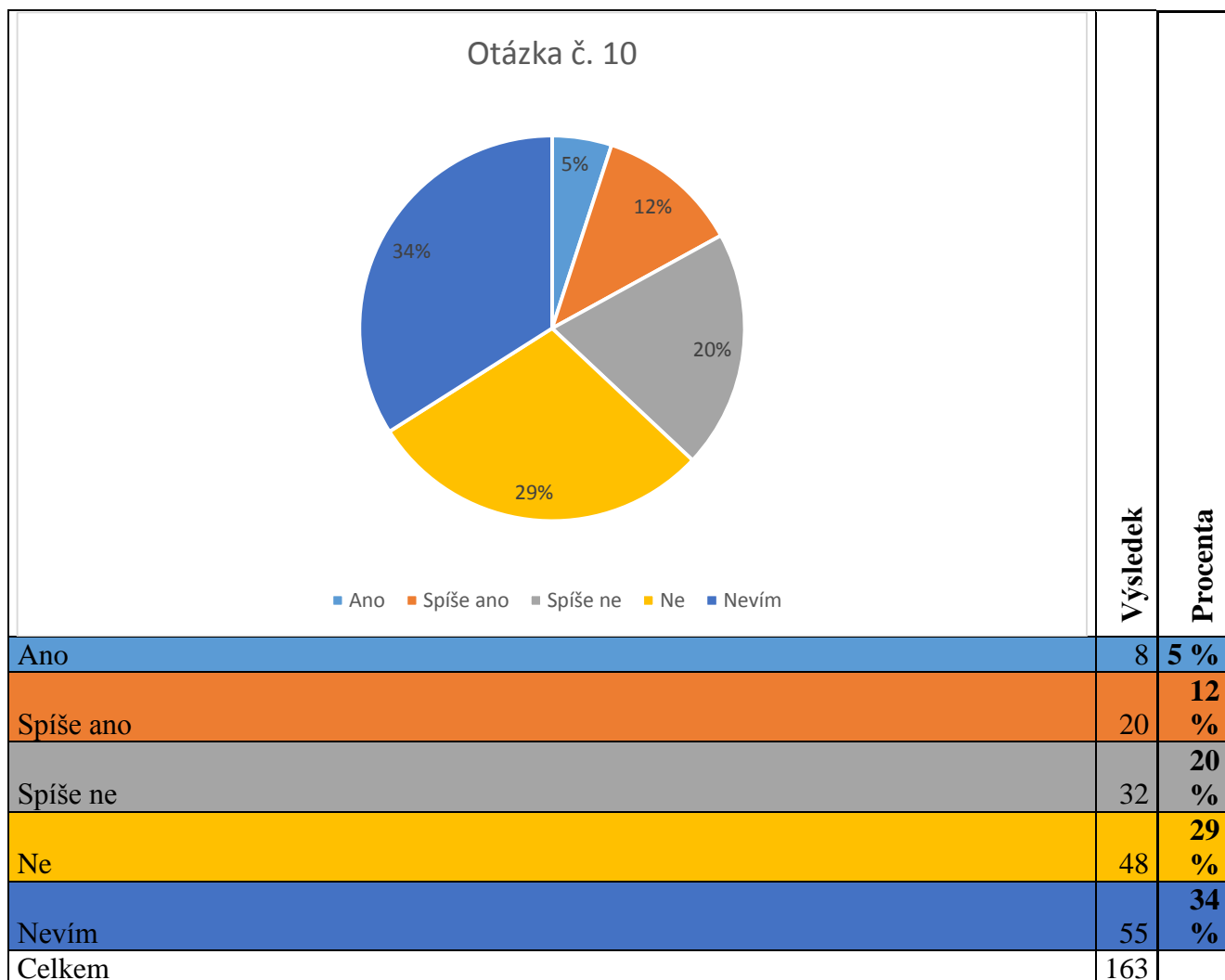
Domníváte se, že nejčastějšími obyvateli ghett jsou Romové?

Graf k otázce č.9:

Odpovídající v prvním plánu nenapadl nikdo jiný, kdo by mohl být obyvatelem ghetta než romská minorita. Ukazuje se, že v odpovědi na tuto otázku byl cítit silný vliv medií, jelikož respondenti neměli vlastní vyhraněný názor na tuto otázku.

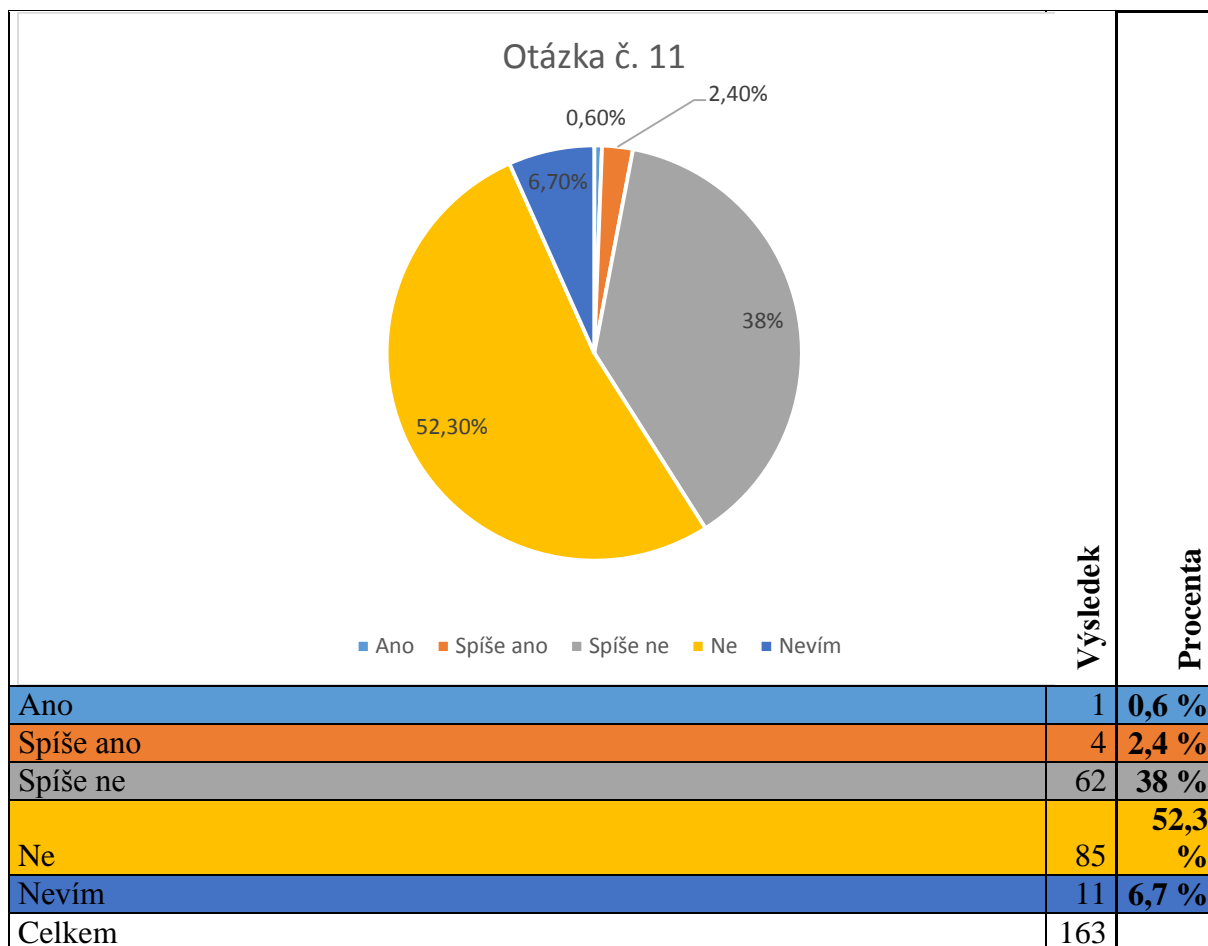
Myslíte si, že stát řeší otázku ghettizace měst?

Graf k otázce č.10:

Odpovědi ukázaly, že respondenti nevidí žádné probíhající zlepšení nebo snahu státu či místních samospráv tuto otázku uspokojivě vyřešit tak, aby nebyla dotčena lidská práva.

Myslíte si, že ghettizace měst je na ústupu?

2.1 Interpretace výsledků z dotazníku

Z uvedeného krátkého dotazníkového šetření vyplývá, že valná část respondentů vnímá ghetta i s jejich romskými obyvateli jako problém, který stát dostatečně neřeší. Dotazovaní se také domnívají, že ghetta ztěžují případné začleňování obyvatel ghatt mezi majoritu. Odpovědi ukazují na to, že by zavedení samosprávy v ghettech přispělo k většímu pořádku. Zároveň z výsledků vyplývá obava majoritní společnosti z rozšiřování ghatt.

H1 – Náзор majority na spokojenost minorit s životem v ghettu souvisí s pohlavím respondentů: Muži se častěji než ženy domnívají, že obyvatelé ghatt jsou spokojeni se svou situací.

Tato hypotéza se **potvrdila**. Ženy jsou více empatické, snaží se řešit mezilidské vztahy hlouběji a detailněji. Také zohledňují možnou budoucnost dětí, kterou v ghettu nevidí příznivě. Zatímco muži se soustředí jen na neexistenci kulturních rozdílů v ghettu a toto vnímají jako velký klad.

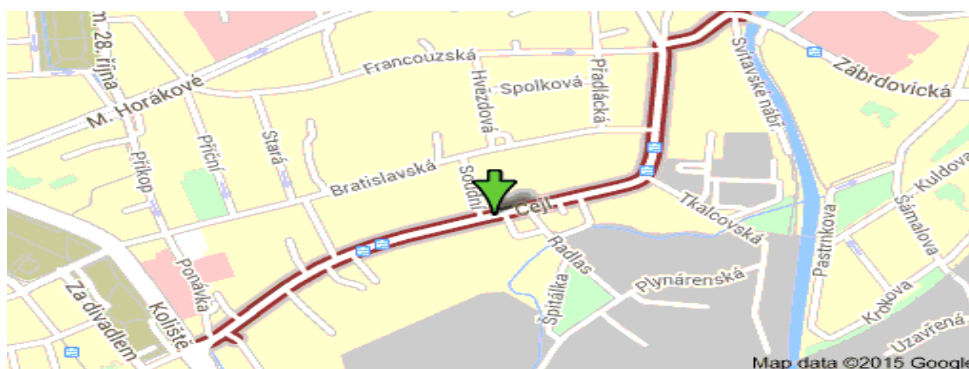
H2 – Názor na význam ghett pro minority souvisí se vzděláním respondentů: S růstem vzdělanosti stoupá pravděpodobnost názoru, že ghetta jsou pro minority demotivující

Tato hypotéza se také **potvrdila**, neboť lidé s nižším vzděláním získávají informace většinou ze specifických - bulvárních médií., které o této problematice informují jednostranně bez hlubších rozborů. Oproti tomu lidé s vyšším vzděláním vykazovali větší povědomí o životě minorit a snaží se získávat informace i z jiných zdrojů.

3 ROZHOVORY S MINORITNÍ SPOLEČNOSTÍ

Rozhovorů s minoritou se zúčastnilo 35 lidí – 19 žen a 16 mužů – 5 romských rodin. Věkového složení od 1,5 do 69 let. Do rozhovorů se zapojili Romové ve věku: 6 až 69let. Dvě romské rodiny jsou mimo ghetto - jedna rodina žije v Praze, druhá v Jablonci nad Nisou. Zbylé tři rodiny bydlí v brněnském ghettu Cejl. Jejich dosažené vzdělání zahrnuje také všechny stupně vzdělávání. Nejvíce se vyskytuje základní vzdělání. Otázky k rozhovoru byly předem připravené, ale s každou rodinou se pracovalo individuálně.

Rozhovory se, jak jsem výše zmínila, mimo jiné uskutečnily i s rodinami žijícími v oblasti Brna – Cejl (na obrázku je vyznačená část – Cejl) Dnes neuslyšíte jiný název než brněnský Bronx. Samozřejmě to je dané situací, která v této lokalitě panuje a také je to dané složením obyvatelstva Cejlu. Je to nejvíce postižená oblast, o které se dá hovořit jako o vyloučené lokalitě, která je obyvateli ostatních částí vnímána velmi negativně a je považována za nebezpečnou oblast. Romských obyvatel v této lokalitě je zhruba 8000 (jedná se pouze o odhad). Sociální pracovníci se shodli na rozmezí mezi 5000-12000 Romů. Vedle toho jsem udělala rozhovor s rodinou z menší vyloučené lokality – Podhorská ulice v Jablonci nad Nisou, kde je zhruba okolo 600 Romů. Pro srovnání první rozhovor je s rodinou z Prahy, která žije ve Vršovicích.

Zde vidíme mapu brněnské části Cejl. Celá tato část lokality je nazývána romským ghettom – Brno – Cejl.

ROZHOVOR Č. 1:

K rodině jsem se dostala přes mého známého, který mi rodinu doporučil. Jedná se o jeho velmi dobré přátele. Rodina byla ihned ochotna spolupracovat, přijali mne vřelým a milým způsobem. Byl to příjemný zážitek, který se nesl v přátelském duchu.

Místo pobytu – Praha – Vršovice, byt 3+1

Otec – 45 let, majitel stavební firmy, střední škola zakončena maturitou

Matka – 42 let, vedoucí prodejny s módním oblečením, střední škola zakončena maturitou

1.dítě (Tomáš) – 21 let, muž, student (VŠE), stálá brigáda

2.dítě (Klára) – 14 let, žena, student

Bydlíte v Praze od narození?

Otec: „ano, v Praze bydlím od narození. Moji rodiče se taktéž narodili v Praze.“

Matka: „Já pocházím z Berouna. Můj otec je Rom, matka není Romka. Rodiče stále bydlí v Berouně. Já jsem se do Prahy dostala díky mému manželovi, kterého jsem potkala, když jsem v Praze byla přes prázdniny u příbuzných.“

Měli vaši rodiče stejné dosažené vzdělání, jako máte nyní vy?

Otec: „Moje matka ani otec nemají stejné vzdělání jako já. Mají pouze základní vzdělání, ale už od malička mě můj otec vedl k poctivé práci a proto jsem se rozhodl, že chci něčeho dosáhnout. Proto jsem zvolil cestu studovat dál a zajistit tak veškerý komfort pro mou rodinu. Tím myslím i moje rodiče. Myslím si, že jsou na mě velmi pyšní.“

Matka: „Moji rodiče naopak mají stejné dosažené vzdělání, jako mám já. Proto pro mě nebylo těžké se rozhodnout, co bude dál. Oba rodiče mě vedli ke studiu a bývali by mě vedli ještě výš, ale v skoro 21 jsem otěhotněla, a tak jsem se rozhodla, že dosažené vzdělání mi zatím postačí.“

Takže jste žili ve stejných nebo podobných podmínkách jako žijete v současné době?

Matka: „Ano, žila jsem v rodině, která byla bez jakýchkoliv problémů. Myslím, že je to tím, že moje maminka není romského původu, proto nedocházelo k žádným konfliktům ani problémům s prací, atd. V podstatě jsme tedy byli smíšená rodina. Nikdy jsem si nestěžovala, finanční situace v naší rodině byla průměrná a navíc jsme se jako rodina převážně stýkali s majoritní společností, tudíž jsme byli bráni jako její součást.“

Otec: „My jsme takové štěstí neměli. Sice jsme byli velmi slušná rodina, ale přece jenom jsme Romové. Jako malý jsem se setkal s pár případy šikany, posměšků, atd. Ale zázemí jsem měl krásné. Naši se snažili, aby z nás vyrostli slušní lidé (otec je ze čtyř dětí). V podstatě jsem prožil hezké dětství díky svým rodičům.“

Vlastníte stavební firmu. Zaměstnáváte i Romy?

Otec: (*smích*) „ve firmě mám dva své velmi dobré romské kamarády. Toť vše. Víte, Romové by pode mnou ani vlastně nepracovali. Je to díky tomu, že už mě považují za bílého a již nepatřím mezi ně. V podstatě jsme vyloučeni z jejich komunity, neboť se nám vede dobře, máme práci a na „bílé“ si nestěžujeme. Takže teď odpovím na váš dotaz. Zaměstnávám především dělníky z Ukrajiny.“ (*smích*)

Bylo tedy těžké se vypracovat do pracovních pozic, ve kterých jste?

Otec: „Víte, nebylo ani tak těžké se tam dostat, ale udržet se. V současné době je hodně podobných firem, jako mám já, ale díky poctivé práci se stále držíme. Někdy se setkám s tím, že nedostanu pracovní zakázku a samozřejmě, že to někdy je i díky tomu, že jsem Rom, ale převážně je to z jiných důvodů.“

Matka: „Pro mě to taktéž nebylo tak složité, jak si myslíte. Práce prodavačky, posléze vedoucí celé prodejny. Setkala jsem se jen s jedním problémem na pracovišti a to ze strany mého minulého nadřízeného. Nelíbilo se mu, že bych zrovna já měla vést tuto prodejnu, ale nakonec byl vyměněný (*smích*) a já jsem nyní velmi spokojená. Můj pracovní kolektiv je úžasný.“

Ted' otázka na děti. Stýkáte se s romskými vrstevníky?

Tomáš: „Popravdě se stýkám jen s rodinami, které jsou blízké naší rodině, ale sám od sebe se nestýkám s romskými vrstevníky. Ve škole se nepotkáme (*smích*), v práci taky ne a volný čas trávím s přítelkyní (bílá), tudíž mi nezbyvá moc prostoru se s nimi někde setkat.

Klára: „Mám jednu romskou kamarádku. Jinak se nestýkám s Romy mého věku.“

Otázka pro rodiče. Měli by jste zásadní problém s tím, kdyby se vaše děti stýkaly s romskými dětmi např. z Brněnského ghetta ?

Otec: „Ano, to bych tedy měl. Víte, moje děti jsou slušně vychované, vědí, kam to chtějí dotáhnout a momentálně se jim to i daří. Nechci, abych vyzněl jako rasista (*smích*), ale myslím si, že by to na moje děti nemělo dobrý vliv!“

Matka: „Musím souhlasit s manželem. Neříkám, že všechny děti z romských rodin jsou špatné, ale neviděla bych to moc ráda. Samozřejmě to svým dětem zakazovat nemůžu, ale myslím, že ani ony tu potřebu nemají.“

Důležitým poznatkem v tomto rozhovoru, bylo zjištění, že tato rodina se v podstatě 100% nezačlenila ani do jedné z kultur. Ač to na první pohled vypadá, že tato rodina je na tom nejlépe, tak mám pocit, že právě rodina z Prahy je v nejsložitější situaci. Je na hraně mezi minoritou a majoritou.

ROZHOVOR Č. 2:

Díky mému blízkému příteli, který vlastní dům v této lokalitě, jsem dostala tip na tuto rodinu, která by mi vyšla vstříc a odpověděla by mi na pár otázek. Ihned mě přijali, pohostili. Ze začátku zde byl trochu ostych ze strany rodiny, ale postupem času se rozhovořili více a žádný problém se již nevyskytl.

Místo pobytu – Jablonec nad Nisou – ulice Pohorská – byt 2+1

Otec – Jaroslav 46 let – skladník v potravinářském řetězci

Matka – Marie 40 let – pokladní v potravinářském řetězci

Syn – Patrik 11 let – 6. třída

Dcera – Evelína 6 let – 1. třída

Dcera – Josefína 13 let – 8. třída

Bydlíte v této lokalitě od narození?

Matka: „Ano, já tu vyrůstala. Manžel se sem přistěhoval.“

Otec: „To je sice pravda, ale byly mi 4 roky, když se moji rodiče přistěhovali do Jablonce. Takže jsem tu také v podstatě vyrůstal.“

Matka: „S manželem jsme byli dlouhá léta sousedé, no a potom jsme spolu začali ve 14 letech chodit a sestěhovali jsme se do mého bytu. Moji rodiče se nakonec přestěhovali do vedlejšího bytu, kde dodnes žijí.“

To Vám asi vyhovuje, že ano? Babička s dědečkem můžou hodně vypomoci?

Matka: „To ano. Pravidelně vyzvedávají děti ze školy. Občas si je vezmou na víkend a my máme taky čas pro sebe.“

A teď otázka na tatínka. Nevadí Vám, že bydlíte vedle tchýně?

Otec: (*smích*) „To víte, že ne. Kdyby tu vedle mě neseděla manželka, tak Vám asi odpovím jinak, ale znáte to. Na druhou stranu to má i opravdu výhody. Jak říkala manželka, pohlídá, uvaří a vezme si děti. Někdy jsem rád, že tu vážně je. Díky práci se nemůžeme věnovat dětem tak, jak bych si představoval. Pochopte, nemyslím to zle, jsem rád, že máme oba práci, ale je to náročné.“

Bylo pro Vás těžké sehnat práci?

Otec: „No, ani ne. Víte, skladníka moc lidí dělat nechce, ale mě ta práce nevadí. Aspoň, že nějakou práci mám.“

Matka: „Pro mě to bylo trochu těžší než pro manžela. Nejprve jsem práci prodavačky nedostala. Z neznámých důvodů. Poté, ale ta paní tu práci odřekla a mě zavolali, že mě berou. Ze začátku jsem se necítila úplně dobře. Pořád mě kontrolovali, mnohem více než ostatní. Prohledávali mi dokonce i skříňku, když se něco ztratilo.“

Takže projev rasismu, xenofobie?

Matka: „Rozhodně. Ale já si to nenechala líbit. Šla jsem za vedením a stěžovala jsem si. Asi dostali strach, protože potom se situace zklidnila a dneska si na pracovní kolektiv nemůžu stěžovat. Spíš to vidím u zákazníků. Když si můžou vybrat, tak jdou radši k jiné pokladně. Prostě předsudky tu budou pořád.“

Ted' se zeptám na Vaše místo pobytu. Bydlíte v Jablonci nad Nisou v ulici Podhorská. Tato ulice je mylně nazývána romským ghettem, protože 99% obyvatel jsou Romové. Jak to vnímáte Vy sami? Vycházíte spolu dobře?

Otec: „Máte pravdu, že 99% jsou tu Romové. Vaši lidé se téhle ulice vyhýbají jako čert kříže (*smích*). Přitom my jsme přátelští a nekoušeme. Co se týče vztahů mezi námi...známe se od mala. Je to spíš taková jedna velká rodina. Když nám něco dojde, tak si půjčíme od sousedů. Hlídáme si navzájem děti a pravidelně se scházíme.“

Matka: „Zní to dost pohádkově, že jo? (*smích*) ale to víte, že se taky občas pohádáme, ale my to v sobě nedusíme, jako vy. Jdeme hned s pravdou ven. Už jsme taková povaha. Prostě se nemůžete divit, že je to potom takový divadlo.“

A co říkáte na vysoký výskyt trestné činnosti v této lokalitě?

Otec: „Ale! V každé lokalitě je trestná činnost. To, že v televizi vidíte jenom Romy, neznamena, že trestnou činnost děláme jenom my. To je nesmysl. Podílí se na tom obě strany stejně.“

Matka: „Hlavně se na tom podílí mladá generace. Taky zastávám názor, že se obě strany podílejí stejně.“

Dobře. A nemůže to být spojené i s lichvou, která je zde velmi rozšířená?

Otec: „Rozhodně to s tím souvisí. Asi každý tady má zkušenosti s lichvou.“

I Vy máte zkušenosti s lichvou?

Matka: „Bohužel ano. Než jsme oba našli dobrou práci, tak jsme si od lichváře půjčili. Báli jsme se, že to nedokážeme splatit, ale nakonec všechno dobře dopadlo. Nebylo to nejlepší období. Ale upřímně, už se o tomhle tématu nechci moc bavit.“

Samozřejmě. Zeptám se tedy na úplně něco jiného. Vaše nejstarší dcera je v 8. třídě. Kam směřuješ dál?

Josefina: „Chci být asi kadeřnicí. Vlasy si stříhám sama. I kamarádky stříhám sama a nestěžují si (*smích*). Myslím, že je to i dobře placená práce. Všechny holky chtějí být kadeřnicí, tak proč né já.“

Oproti rozhovorům v romské části Brna, jsem se zde cítila mnohem lépe. Rodina i navzdory špatným podmínkám v této lokalitě velmi dobře funguje. Myslím, že je to hlavně díky tomu, že oba rodiče mají práci, tudíž i stálý finanční příjem. Zajímavé bylo povídání matky, jak sehnala práci a jak se při tom cítila. Je dobré se na tuto problematiku podívat i z tohoto úhlu.

ROZHOVOR Č. 3:

S rodinou jsem se dostala do kontaktu přes pana L., který nějaký čas bydlel v Cejlu. Bohužel tato rodina nechtěla ze začátku vůbec spolupracovat. Poté se rozhodla, že mi na pár otázek odpoví, ale ne všechny zodpověděli. Několikrát se stalo, že během rozhovoru otec i matka odešli. Pár urážlivých výrazů taktéž padlo. Celý rozhovor probíhal v centrální místnosti – obývací pokoj, což byla zároveň i ložnice. Byt byl neuklizený a necítila jsem se na tomto místě moc dobře. Myslím, že pro rodinu to také nebyl příjemný zážitek.

Místo pobytu – Brno – Cejl – byt: 2+1

Otec - Josef 47 let – nepracující

Matka – Jana 42 let – nepracující

Dcera – Lenka 7 let – 2. třída

Dcera – Jana 8 let – 3. třída

Syn – Filip 14 let – 9. třída

Syn – Patrik 17 let – občasné brigády

Musím se hned zeptat na začátku. Oba jste bez zaměstnání. Snažíte se aktivně najít práci, nebo Vám tento životní styl vyhovuje?

Matka: „Asi mi to i vyhovuje. Práci mi stejně nedají, protože jsem Romka a to je v týhle společnosti handicap. Nemůžete to pochopit. Vy někde přijdete a práci hned máte. Já se někde objevím a tu práci prostě nemám.“

Otec: „Mě to samozřejmě nevyhovuje, ale jak řekla Jana. Je to hrozně těžký. Prostě, si představte, že se narodíte a ihned Vás odsoudí většina lidí. Za nic. Za barvu pleti. Prostě nemám práci, protože vím, že jí jednoduše nedostanu. A taky... uvedete místo bydliště: Brno – Cejl a okamžitě končíte.“

A uvažovali jste, že se někdy z této lokality odstěhujete?

Matka: „To ani náhodou. Máme tu příbuzný, kamarády, naše děti tu mají kamarády. To ne, nikdy.“

I kdyby jste dostali dobrou pracovní nabídku mimo vaší lokalitu? I tehdy ne?

Otec: *(dlouhé zamyšlení)* „Záleží na tom, co by to bylo za práci, ale nejspíš ne. Rodina je na prvním místě. Radši budu chudej, ale s rodinou, než bohatej bez rodiny, chápete?“

Dobře. Zeptám se teď tedy na něco jiného. Jaký máte vztah k majoritní společnosti?

Matka: „Vztah? My se s majoritou nestýkáme. Když už, tak minimálně. Nemáme za potřebí se dostávat do konfliktů. Kamkoliv přijdeme, tak se hned něco stane. A víte co? Většinou to vyvolají bílí.“

Otec: „Většinou? Snad, vždycky, ne? Vy se k nám chováte, jako kdybychom měli nějakou špinavou nemoc. Jako kdybychom byli odpad. Nemůžete se divit, že se s Vámi stýkat nechceme.“

Říkáte konflikty. Jaký konflikt se Vám přihodil naposledy?

Otec: *(při této otázce otec odešel, poté se k rozhovoru vrátil)*, „My se normálně scházíme a sedáme venku na ulici. Naprosto normální věc – hudba, jídlo, bavíme se. Najednou přijeli policajti, jelikož jsme prý dělali „bordel“. Bílí zavolali policajty, že děláme hluk. Nesmysl.“

Matka: „Nebo na úřadě si vždycky vyslechnete, že jsme paraziti a další podobný nesmysly. Mám 4 děti. Musím je živit a starat se o ně. Potřebuju peníze. Nechci to dál rozebírat. Je jedno, co řeknu. Stejně se to obrátí proti nám.“

Přejdu na děti tedy. Kam směřujete dál?

Filip: „Nejspíš automechanik.“

Patrik: „Já mám někdy brigády. Pomáhám v autodílně. Tak to chci asi dělat.“

Jana: *(smích)* „Já chci být vdanou paní.“

Lenka: „Zpěvačka“

Rodina má očividně špatné zkušenosti s majoritní společností a to se podepsalo i na tom, že se mnou nejprve nechtěli spolupracovat. Zajímavé je, že si stěžují na lokalitu, kde bydlí, ale měnit bydliště je nikdy nenapadlo. Tuto variantu ihned zamítli. Přišlo mi, že jsou v podstatě se situací smíření a žádné změny ani nehledají.

ROZHOVOR Č. 4:

Opět zde figuroval pan L., který zprostředkoval i tento rozhovor. Rodiče mě moc nepřijali, ale dospívající děti naopak ano. Velmi rozpolcený pocit mám z tohoto rozhovoru. Rodiče dávali dosti najevo, že tam nepatřím. Nastala i situace, kdy odmítali odpovědět na otázku, proto někdy odpovídaly dospívající dívky. Pohoštění připravily dívky. S rodiči probíhal rozhovor v kuchyni. Poté jsme se rozhodli udělat rozhovor s děvčaty mimo kuchyň, neboť rodiče už nebyli ochotni dále pokračovat.

Místo pobytu – Brno – Cejl – byt 3+1

Otec – Jaroslav 40 let – občasné brigády

Matka – Hana 39 let – nepracující

Dcera - Martina 17 let – modelka (jiný otec)

Dcera – Tereza 15 let – student (jiný otec)

Syn – Jaroslav 12 let – student

Dcera – Monika 8 let – student

Syn – Michal 5 let

Dcera – Eva 1,5 let

Zaměřím se na Vaše dvě nejstarší dcery. Vím, že chtějí být úspěšné a něčeho dosáhnout. Mám pravdu?

Tereza: „Máš pravdu. Mým snem je být lékařkou. Už od mala jsem měla sen, že budu pomáhat lidem. Ve škole se pro tenhle můj sen snažím udělat maximum. Mám dobré známky. Vím, že mě teď čekají těžké zkoušky na střední zdravotnickou školu v Praze, takže hodně čtu a připravuju se. Mám i doučování, které mi zajistila právě teta z Prahy.“ (*teta i doučování platí*)

Martina: „Já se snažím prorazit jako modelka. Je to těžký jako Romka, ale jde to. Kdyby mi to nevyšlo, tak se chci pohybovat v oblasti módy. Myslím, že mám cit pro módu. Každopádně se mi moc líbí, že Terka směřuje takhle vysoko. Podporuju jí a věřím, že to dokáže. Chci, aby měla podporu alespoň někoho z rodiny.“

Rodiče Vás nepodporují?

Martina: „Rodiče to nechápou. Nejradši by nás měli asi doma. Celé tohle nechápu.“

Matka: „Nevím, proč bych je měla podporovat v něčem, o čem vím, že se to nikdy nepodaří. Romka jako doktorka...bílí k ní chodit stejně nebudou a tady doktora máme. Nechápu, proč musí do Prahy. To se musí stranit naší rodině? A kdo jí to bude platit? My rozhodně ne. Musíme živit další děti.“

Otec: „Ať si holky dělají, co chtějí, ale Tereza si to musí zařídit sama.“

Tereza: „Naše teta z Prahy mi nabídla bydlení, když mi vyjde škola v Praze. Chtěla bych si najít brigádu a přispívat jí na nájem.“

Martina: „Já se plánuju přestěhovat do Prahy také, kvůli práci. Když všechno půjde, tak Terku chci vzít k sobě a budeme bydlet spolu.“

Když děvčatům plány vyjdou. Jak se s tím vyrovnáte?

Otec: „Jak jsem řekl, ať si dělají, co chtějí, ale musí si uvědomit, že my je finančně nepodpoříme. Ať si to vyzkouší, jaký to je žít mezi bílejšími. Ony se rychle vrátí zpátky.“

Matka: „Přesně tak. Rychle se vrátí domů.“

Máte problémy s majoritní společností? Nevycházíte dobře?

Matka: „Jak asi spolu můžeme vycházet? Vy jste asi neviděla, co se tady děje, že ne? Jsme tu utiskováni, bez práv, nemůžeme nic. Česká republika je plná rasismu, ať se Vám to líbí nebo ne. Televize plná lživých zpráv o Romech, jak potom můžeme vycházet?“

Otec: „Když někam jdeme, tak se na nás lidi dívají jako na zloděje, vrahy a nevím co ještě dalšího. *(zde padlo i několik vulgárních slov)* Společnost nás netoleruje, ne my společnost.“

Je to spojené i s tím, že nemáte zaměstnání?

Otec: „Ano, bílejší mi práci nedá. Nemyslíte? Předsudky!“ *(opět několik vulgarismů na majoritní společnost)*

Matka: „Kdo by zaměstnal matku šesti dětí? Navíc romská matka. Podle mě nejhorší kombinace, kterou bílejší může vidět.“

A hledáte práci?

Otec: „Já občas беру nějaké melouch, třeba výkopový práce. Takže, když je někde nějaká příležitostná práce, tak ji vezmu, ale stálou práci nemám a ani nehledám.“

Matka: „Jsem na mateřský, takže nehledám práci. Podporují nás navíc manželovi rodiče. Máme z čeho platit účty. Pobíráme i sociální dávky. Jednoduše, vycházíme.“

Můžete mi prozradit, jaké sociální dávky pobíráte?

Matka: *(značné rozčílení)* „To teda nemůžu. To je další věc, která „bílejm“ taky hodně vadí. Máte možnost tyhle dávky taky pobírat, tak proč to neděláte? Potom si stěžujete....zbytečně. Nejsme líní a dojdeme si pro ně, když na ně máme nárok. Nebudu zveřejňovat, co všechno dostáváme. Už z principu ne.“

Dobře. Ještě se tedy zeptám, zda byste změnili místo pobytu, kdyby to bylo možné?

Otec: „Rozhodně ne.“

Matka: „Proč? Nemáme důvod. Tady se cítíme dobře. Jinde by to bylo horší.“

Tereza a Martina: „Ano, obě máme pocit, že by to mohlo být i lepší.“

Nejzajímavějším bodem tohoto rozhovoru byly dcery, které jsou odhodlány něco dokázat a také ukázat, že když je někdo Rom, nemusí to ihned znamenat, že nepracuje a pobírá sociální příspěvky. Vztah rodiny k dcerám není ideální. Starší generace lpí na tradicích a mladší generace chce jít s moderní dobou. Zajímavý mezigenerační rozpor.

ROZHOVOR Č. 5:

K rodině jsem se dostala stejným způsobem, jako u předešlých rodin z Cejlu. Tato rodina byla ze tří rodin z Brna asi nejotevřenější a snažila se ke mně chovat, co nejlépe, i když bylo cítit, že mě zcela neberou mezi sebe. Odpověděla na všechny otázky

Místo pobytu – Brno – Cejl – byt 3+1

Otec – Stanislav 45 let – ostraha

Matka – Sylvie 40 let – nepracující (dříve trestaná za krádež)

Syn – Kryštof 2,5 let

Dcera – Denisa 4 roky

Syn – Denis 6 let – 1. třída

Syn – Lukáš 9 let – 4. třída

Syn – Dominik 11 let – 6. třída

Dcera – Klaudie 14 let – 9. třída

Když se řekne Brno-Cejl, co se Vám vybaví jako první?

Matka: „Rodina“

Otec: „Náš domov“

Klaudie: „Romská čtvrť“

Bydlí se Vám tady dobře?

Otec: „V rámci možností ano. Mám v Brně práci, příbuzné a rodinu. Kdyby se ale naskytla nová pracovní příležitost, jako, že se právě naskytla, tak bych uvažoval i o přestěhování. Ale rozhodně bych nenutil rodinu, aby se stěhovala se mnou. Jezdil bych za nimi pravidelně. Jelikož se jedná o práci v Praze, tak o tom musím ještě hodně uvažovat.“

Matka: „Žije se tu klidně. Pár konfliktů se tu vždycky najde, ale to asi všude, kde se střetne naše a vaše kultura.“

Klaudie: „Jednou bych chtěla žít v Praze. Je tam více příležitostí.“

Myslíš pracovních příležitostí, nebo větší výběr škol?

Klaudie: „Myslím, že obojí. Chci být letuškou. Chodím i na angličtinu a němčinu, kde jsem jediná Romka (*smích*) a jsem na sebe pyšná. Doma mě podporují, ale nelíbí se jim nápad, že bych bydlela v Praze. Jediná babička, u které i teď bydlím, mě opravdu hodně podporuje. Myslím, že rodiče se o mě moc bojí. V tom bude ten hlavní problém.“

Slyšela jsem, že moc dobře nevycházíš s vrstevníky. Čím myslíš, že to je?

Klaudie: „Právě kvůli tomu, že chci být letuškou a chodím na jazyky. Smějí se, že je to trapný. Navíc díky tomu, že chodím takhle individuálně na angličtinu a němčinu, tak jsem ve škole v angličtině dobrá. Lepší než ostatní a to je štve. Navíc moje nejlepší kamarádka není Romka, takže mě považují za „gadžo“, i když to tak vůbec není. Nechápu, že se s nimi kamarádím, ale já na tom nevidím nic špatného.“ (*s kamarádkou se potkaly na kurzu angličtiny*)

To jim opravdu tolik vadí, že se stýkáš s někým z majoritní společnosti?

Klaudie: „Vadí. Mým rodičům to nevadí, ale spolužákům hodně. Říkají, že když se stýkám s gadžem, tak už tam mám s nimi zůstat. Už prý nejsem jedna z nich.“

Co na to říkají rodiče?

Matka: „Situaci jsme řešili ve škole. Odpověď byla taková, že šikana v tomhle věku je normální, prý to přejde. Nakonec jsme s manželem zašli za dětma sami a vyřídili to po svém.“

Otec: „To víte, vztah „gadžo“ a Rom, to bude vždycky problém.“ (*smích*)

Vy ale máte dobrý vztah s majoritní společností, je to tak?

Otec: „No, my se moc nestýkáme s majoritní společností v soukromém životě. V práci samozřejmě ano, ale jde jen o práci. Nemám žádný problém.“

Matka: „Menší komplex přeci jen mám. Byla jsem dříve 1,5 let ve vězení a z tohohle období nemám moc dobré zážitky. Šikana, rasismus a další podobný hrozný věci. Ale už je to dávno. Nicméně, když si můžu vybrat, tak radši bydlím takhle mezi svýma, než bydlet někde, kde je minimum Romů.“

Zajímavý postoj mladé romské generace k romské dívce, která se stýká s lidmi mimo ghetto. Je ve velmi složité situaci. Její vrstevníci jí šikanují a urážejí. Ona sama ale s nimi problém nemá. Dále je zajímavý příspěvek matky, která popisuje situaci ve věznici, kde probíhala taktéž šikana a narážky na etnicitu.

3.1 Interpretace výsledků z rozhovorů

Každý rozhovor se cíleně zaměřoval na konkrétní rodinu. Nejdříve proběhl úvodní rozhovor, který zde není zachycen, neboť byl "motivující", a poté se mohlo pokračovat v rozhovorech do bakalářské práce. S každou rodinou se pracovalo individuálně a především rozhovory probíhaly v prostředí, kde rodina žila. Pro naši práci tyto rozhovory byly stěžejní, neboť každá rodina přinesla zcela nový náhled na téma: Romská ghetta.

Velmi zajímavou zkušeností byly rodiny z Brna - Cejl. Navázat s nimi kontakt nebylo jednoduché a v podstatě se to povedlo až na třetí pokus. Rodiny se jasně vyjádřily, že s námi spolupracovat nechtějí. Získat jejich pozornost a důvěru se podařilo díky našemu kontaktu - panu L., který k nám přivedl pár romských rodin, které byly ochotné spolupracovat jen pod podmínkou, že pan L. bude přítomen u rozhovoru. Bylo velmi znát, že nepatříme mezi jejich komunitu a několikrát nám to bylo i připomenuto. Na otázky odpovídaly ze začátku velmi stručně. Na některé otázky reagovali podrážděně a to hlavně na otázky typu: "chtěli byste změnit své bydliště, kdyby to bylo možné?" či otázka: "vztah k majoritní společnosti." Některé odpovědi bohužel musely jít mimo záznam, neboť obsahovaly vulgarismy a urážlivé výrazy. Několikrát se stalo, že při rozhovoru rodina mlčela, nebo dokonce, někteří členové odešli z důvodu, že nechtějí na otázku odpovídat. Komunikace byla složitá, ale ve výsledku se rozhovory povedlo dokončit.

Milým a příjemným aspektem těchto problematických rozhovorů byly dětské diskuse. Děti se naopak zapojily velice rády a chtěly vyjádřit svůj vlastní názor a postoj k majoritní společnosti. Bylo zajímavé sledovat i diskuse mezi mladší a starší romskou generací, kde se názory radikálně lišily. Dospívající mládež chce poznávat naši kulturu a plně se začlenit a pracovat na společném propojení našich kultur. Dalším zajímavým bodem bylo vzdělání. Náš hodnotový systém má vzdělání na prvních příčkách, zatímco u romské komunity tomu tak není. Starší generace se shodla na tom, že vzdělání není důležité a především není podstatné pro dosažení spokojeného života, neboť rodina a její založení, je jejich prioritou, tudíž vzdělání je až na druhé koleji. Naopak mladší generace cítí, že vzdělání je v dnešní době skoro nejdůležitější součástí našeho života. Proto chtějí studovat a něčeho dosáhnout. V tomto bodě se rodiny nejvíce neshodly. Starší generace se zlobí, že děti nechápou a nechtějí přijímat romské priority a snaží se co nejvíce přiblížit k majoritní společnosti, což je pro starší generace naprosto nepochopitelné. Taktéž je velmi zajímavé sledovat to, jaký postoj zaujímá romská rodina k této mladší generaci. V podstatě někdy dochází k tomu, že děti nejsou zcela přijímány a spíše jsou

izolovány od romské komunity, neboť se chtějí "odlišovat" od svých vlastních rodičů - rodiny - komunity. Zářným příkladem je romská rodina, která žije v Praze (viz první rozhovor) a podařilo se jí určitým způsobem začlenit se do majoritní společnosti, i když ne stoprocentně. Romská komunita je zcela odstříhla a odmítá s nimi komunikovat, jelikož pro ně již nejsou Romové. Máme tu tedy situaci, kdy rodina je na hraně dvou společností. Ani jedna společnost je nebere na 100%. Bohužel to není ojedinělý případ a rozhodně také ne poslední.

Závěrem musím zmínit i to, že s několika dospívajícími dětmi došlo k navázání bližšího kontaktu a byla jim z mojí strany nabídnuta pomoc. Velmi rády ji přijaly a obě strany doufají, že bude i využita. Zatím jsme v kontaktu a dohodli jsme se na setkání v Praze, kde jim zorganizují prohlídku města, škol a různých zájmových institucí. Taktéž se s nimi proběhne příprava na přijímací zkoušky a pohovory do škol a zaměstnání. Samozřejmostí bude i pomoc při hledání nového bydlení. Důležité je i to, že se tato informace dostala i k dalším dětem a ty chtějí pomoci taktéž. Tento "mini projekt" je úžasným výsledkem této práce a mohl by do budoucna pomoci mnoha romským dětem, které se chtějí začlenit a stát se úspěšnějšími než jejich rodiče.

Součástí cíle výzkumu bylo stanovení dalších podpůrných hypotéz, kdy jsem si zvolila tyto čtyři hypotézy.

Výzkumný cíl 1 - Zjistit, zda soužití mezi minoritou a majoritou závisí na stáří, tj. věkovém průměru členů romské komunity: Soužití obou skupin je v přímé souvislosti se "stářím" dominantního základu romské komunity ve městě - čím je komunita nebo její jádro mladší, čím více se proměňuje, tím jsou problémy větší. **Výzkumný cíl se potvrdil.** Ověření této hypotézy vyplývá z rozhovorů s rodinami v Cejlu a s rodinou z Jablonce nad Nisou a to, že majorita vnímá vysokou koncentraci minority na poměrně malé ploše města za velký problém například z důvodu vyššího nápadu trestné činnosti. Minorita v Cejlu již nemá takovou potřebu se přizpůsobovat daným pravidlům a omezovat se ve verbálních projevech, které jsou pro ně tak přirozené.

Výzkumný cíl 2 - Zjistit, zda soužití mezi minoritou a majoritou závisí na stáří, tj. věkovém průměru členů romské komunity: Soužití obou skupin je v přímé souvislosti se "stářím" dominantního základu romské komunity ve městě - čím je komunita nebo její jádro mladší, čím více se proměňuje, tím jsou problémy větší. **Výzkumný cíl se potvrdil.** Mladší populace romské komunity se setkává například s problematikou drogové závislosti a s tím související ztrátu respektu nejen vůči svým rodičům, ale také vůči majoritní společnosti. Tudíž

z toho je patrné, že více konfliktů mezi majoritní a minoritní společností je díky mladší romské generaci.

Výzkumný cíl 3 - Zjistit, zda je nezaměstnanost u minority vyšší než u majority vinou špatné pověsti:

V romské minoritě je významně vyšší nezaměstnanost než u majoritní společnosti. **Výzkumný cíl se potvrdil** na základě rozhovorů s romskými rodinami.

Výzkumný cíl 4 - Zjistit, zda má minoritní společnost větší podíl na čerpání sociálních dávek než majoritní společnost: V důsledku většího počtu dětí, nízkých příjmů a nezaměstnanosti je velký podíl romské minority závislý na sociálních dávkách oproti majoritní společnosti. **Výzkumný cíl 4 byl dosažen** díky rozhovorům. Nutno přihlídnout k velkému kulturnímu rozdílu mezi minoritou a majoritou, jelikož pro romskou komunitu je početná rodina něco zcela běžného a normálního.

ZÁVĚR

Romská ghetta u nás historicky vznikala na počátku 19. století, kdy vrchnost řešila problém potulných Cikánů. V této době byla cikánská populace soustředována do ohraničených lokalit mimo velká města s možností tyto prostory opouštět ale s nutností se hlásit. Tato opatření měla zabránit volnému potulování a krádežím – vše bylo zastřešeno vyhláškou.

Současná ghetta vznikají naproti tomu spontánně a nechtěně například: původní obyvatelstvo se stěhuje za prací (rušení průmyslových zón v regionu) a následné obsazení opuštěných domů romským obyvatelstvem nebo vystěhovávání nepřizpůsobivé minority samotnými obcemi do prázdných budov v těchto lokalitách dává vzniknout novému ghettu. Vysoká míra nezaměstnanosti a nízká úroveň vzdělání tohoto etnika způsobí, že jim je znepřístupněn de facto plnohodnotný návrat do majoritní společnosti.

Praktická část měla objasnit vztah majoritní společnosti a její povědomí ohledně ghetizace. Obava, že pojem ghetizace nebude majoritní společností správně chápán, vzhledem k používanému výrazu sociálně vyloučené lokality, se nepotvrdil. Naopak valná část účastníků mého výzkumu o problematice ghetizace ví, dokonce ho chápe jako obrovský problém, který je nutný řešit okamžitě bez možnosti odkládání. Z odpovědi respondentů vyplývá, že si nejsou vědomi toho, že by stát tento problém nějakým způsobem v minulosti řešil, ani nevidí jasnou koncepci řešení do budoucnosti. Nicméně z mého výzkumu vychází, že i dotazovaní, tedy převážně muži oproti ženám, se domnívají, že ghetta řeší problémy minoritní společnosti. Z mého pohledu naopak ghetta ztěžují začlenění se těchto vyloučených skupin do majoritní společnosti. Podobně to vidí i většina dotazovaných žen.

Po osobní zkušenosti s návštěvou největšího romského ghetta v Brně – Cejlu jsem došla k názoru, že tamní obyvatelstvo je spíše spokojené, jelikož v této ohraničené oblasti žijí svým přirozeným způsobem, který je pro majoritní společnost nepřijatelný. Běh na dlouhou trať je také pochopení tradic minority, které jsou diametrálně odlišné od majority a ve směr celé západní společnosti. Toto nepůjde bez přibližování a učení se jejich tradic a historie, která je k jejich chování vede. Rozšiřování ghett k řešení tohoto problému nevede. Pokud již ghetto existuje, bylo by ale nutné, aby tato oblast měla svojí samosprávu, jejíž autoritu by tito obyvatelé respektovali a tato samospráva by komunikovala s představiteli např. města Brna a společně se pokusili o stírání rozdílů majority a minority a řešení případných konfliktů. Řešením mnoha problémů je samozřejmě prevence (ale ne represivní složkou), více sociálních pracovníků v terénu, vysvětlování nutnosti školní docházky (zde je vhodná represe

formou nevyplácení sociálních dávek, pokud dítě nechodí do školy). Vzdělanost je jedním z pilířů celého řešení tohoto velkého problému.

V této souvislosti na základě výsledků studia se rýsují některá z mnoha možných řešení, která mohou vést k odstranění nebo alespoň částečnému zmírnění negativních dopadů na život ve vyloučených lokalitách. Ať jde o okrajově nastíněné projekty, jakými jsou Rozvojový program komunitního bydlení občanů romské národnosti v Brně, Romská práva a přístup ke spravedlnosti v Evropě či Step by Step Romská iniciativa nebo zřízení vládní Agentury pro boj se sociálním vyloučením, která má za úkol nastartovat spolupráci mezi radnicemi, neziskovými organizacemi, školami, úřady práce, firmami v regionu a i samotnými obyvateli. Podrobněji je zde analyzován další z možných nástrojů řešení problémů ghettizace sídel, kterými jsou terénní sociální práce, které se jeví jako jedno z vhodných opatření, směřujících ke zklidnění situace mezi romskými obyvateli a majoritní společností.

Zajištění důstojných podmínek pro život sociálně slabých spoluobčanů by mělo být primárním záměrem každé země. Nikdo z nás si nemůže vybrat svůj původ, nikdo si nemůže ani vybrat prostředí a podmínky, do kterých se narodí. Žádný občan nechce strávit svůj život v nezájmu a neporozumění na okraji společnosti. Míru vyspělé společnosti lze tedy částečně měřit i podle toho, do jaké míry je schopná se postarat o své potřebné.

Seznam použité literatury

Prameny:

- Sýkora, L.: Temelová, J.: *Prevence prostorové segregace*, UK Praha, 2005
- Bittnerová, D.; Moravcová, M.: *Etnické komunity v české společnosti*, Praha, 2008, ISBN 80-903086-7-8
- Nečas, C.: *Historický kalendář – Dějiny českých Romů v datech*, UP Olomouc, 2008, ISBN 978-80-244-1747-9
- Gjuričová, J.: *Na okraji - Romové jako objekt státní politiky*, Themis Praha, 1999, ISBN
- Frištenská, H.: *Romové a státní politika*, Praha, 1997, ISBN 80-902439-0-8
- Nečas, C.: *Romové v České republice včera a dnes*, UP Olomouc, 2002, ISBN 80-244-0497-4
- Kladivová, V.: *Konečná stanice Auschwitz-Birkenau*, UP Olomouc, 1994
- Šotolová, E.: *Příchod Romů do Evropy*, Praha, 1997, ISBN 80-902439-0-8
- Šotolová, E.: *Snahy o asimilaci a integraci Romů 1945-1989*, Praha, 1997
ISBN 80-902439-0-8
- Davidová, E.: *Romano Drom 1945 – 1990*, Olomouc, 1995, ISBN 80-902260-8-6
- Kadeřábková, J.: *Možnosti pracovních příležitostí a socioprofesionální struktura ve vybraných okresech ČR, in Romové-reflexe problému*, Praha, 1997, ISBN 80-902439-0-8
- Víšek, P.: *Holobyty jako nástroj etnické segregace*, Socioklub, Praha, 2002
- Víšek, P.: *Romové ve městě*, Socioklub, Praha, 2002, ISBN 80-86484-01-7
- Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, Portál Praha, 2003, ISBN 80-7178-741-8
- Radostný, L.: *Faktory sociálního vyloučení*, UK Praha, 2005
- Niederle, P.: *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce*, in Víšek, P.: *Romové ve městě*, Socioklub, Praha, 2002
- Mišurec, J.: *Sociální bydlení = nulová státní politika*, časopis Jekhetane, č.2, Praha, 2007
- Kodíček, J.: *Reportáž z romského ghetta Chanov*, deník I-dnes.CZ 23.11.2008

Sekundární literatura

Periodika:

Křížová, M.: *Bude to bolet*, časopis Nový Prostor, Praha, 2009

Havlín, T.: *Bronx blues*, časopis Nový Prostor, Praha, 2009

Budilová, L.; Hirt, T. a kol., *Policista v multikulturním prostředí*, Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., 2005, ISBN 80-903510-1-8

Zákony:

Zákon 117/1927 Sb. O potulných cikánech

Zákon 134/1936 Sb. Doplnění seznamu chudých krajů a míst podle zákona
o podomním obchodě

Zákon 74/1958 Sb. O trvalém usídlení kočujících osob

Zákon 95/1974 Sb. O Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové
diskriminace

Zákon 117/1995 Sb. O státní sociální podpoře

Zákon 137/1996 Sb. Novelizace zákona o státní sociální podpoře

Zákon 128/2000 Sb. O obcích

Zákon 129/2000 Sb. O krajích

Zákon 146/2003 Sb. O použití prostředků státního fondu rozvoje bydlení
pro vymezené osoby

Zákon 61/2005 Sb. Změna zákona o státním fondu rozvoje bydlení

Vládní nařízení č. 28/1928 o provádění soupisu a evidenci cikánů

Elektronické zdroje:

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK. Romové: Kulturologické etudy. *Www.ceskaghetta.cz* [online]. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004 [cit. 2015-01-23]. Dostupné z: <http://ceskaghetta.cz/cojsou.htm>

TOUŠEK, Ladislav. Kultura chudoby, nebo etnický původ?. *Www.romea.cz* [online]. Praha, 2008 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/kultura-chudoby-nebo-etnicky-puvod>

NEČAS, Ctibor a Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Romové po roce 1989. *Www.romove.radio.cz* [online]. Praha, 2002 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18394>

MUŽÍKOVÁ, Michaela a Martin KOVÁŘ. Romové si pochvalují bydlení, které jim našlo sdružení. Vesnice protestuje. *Www.ihned.cz* [online]. Praha, 2010 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-45298220-romove-si-pochvaluji-bydleni-ktere-jim-naslo-sdruzeni-vesnice-protestuje>

Cikán mi vybilil byt... Romové mají novou kampaň proti předsudkům. *Www.tn.cz* [online]. Praha, 2012 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/domaci/cikan-mi-vybilil-byt-proste-nejlepsi-malir-startuje-kampan-proti-predsudkum.html>

Summary

The practical part was to clarify the relationship between the majority society and its awareness of the ghetto-tion. The fear that the notion ghettizace not properly understood by the majority due to the expression used by socially excluded localities are confirmed. Conversely overwhelming majority of the participants in my research on the issue ghettizace knows even understands it as a huge problem that must be solved immediately without procrastination. The respondents' answers indicate that they were not aware that the state somehow this problem solved in the past, does not see a clear concept solutions for the future. However, based on my research, I also interviewed, ie mostly men than women, think that solves the problems of the ghetto minority. In my view, contrary ghetto hamper integration of these marginalized groups into mainstream society. Similarly, it sees the majority of women surveyed.

After a personal experience with a visit to the largest Roma ghetto in Brno - Cejl I came to the conclusion that their populations are more satisfied, because in that area live in their natural manner that is unacceptable to mainstream society. In the long run it is also the understanding of minority traditions that are vastly different from the majority and the entire mixture Ex-western society. This will not go without a closer and learn their traditions and history, which leads to their behavior. Expanding the ghettos to solve this problem anywhere. If you already ghetto there, but it would be necessary that this area had its government, whose authority would these people and, calf respected and the government should communicate with the representatives eg. The city of Brno and common-they tried to erasing distinctions between the majority and minority and solutions potential conflicts. The solution to many problems is prevention, of course (but not repressive), more social work-ing in the field, explaining the necessity of schooling (there is a suitable form of repression, not paying social benefits if the child is not in school). Education is one of the pillars of the entire solution to this big problem.

Seznam příloh

A) Příloha číslo 1 – Dotazník pro majoritní společnost

I. Dotazník pro majoritní společnost

Ghetto: „je část města, většinou vykázaná majoritou obyvatelstva té které minoritě, tedy místo, kde žijí lidé stejného náboženského, národnostního či rasového původu.“

Vybranou odpověď prosím zakroužkujte.

Pohlaví: žena muž

Vzdělání: ZŠ SŠ VOŠ VŠ

Věk: do 25 let od 26 do 45 od 46 a výše

1) Myslíte si, že v ČR jsou ghetta?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

2) Znáte ve svém okolí nějaké ghetto?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

3) Domníváte se, že je ghetto přínosem pro minoritní společnost?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

4) Mělo by mít ghetto svoji vlastní samosprávu?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne
- e) Nevím

- 5) **Mají obyvatelé ghett šanci se začlenit do majoritní společnosti?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 6) **Je oprávněná existence ghett?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 7) **Domníváte se, že obyvatelé ghett jsou spokojeni se situací v ghettu?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 8) **Jsou podle Vás obyvatelé v ghettu dobrovolně?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 9) **Domníváte se, že nejčastějšími obyvateli ghett jsou Romové?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 10) **Myslíte si, že stát řeší otázku ghettizace měst?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím
- 11) **Myslíte, že ghettizace měst je na ústupu?**
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
 - e) Nevím

